

સ્વદેશી ઝરણાં.

૫/૨
૧૭/૨૨

મોલજી

હરગોવિન્દદાસ હરજીવનદાસ.

પુસ્તકલેખ-અમદાવાદ.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૯૭૦૯ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ સ્વદેશી ઝરણાં

વિષય ૬૮૧

સ્વદેશ ગ્રન્થમાળા.

સ્વદેશ ગ્રંથાં.

૧૧૭૭૭૭૭૭૭૭૭૭૭૭

સંગ્રહ કરનાર:-

નાનાલાલ દલપતરામ પટેલ.

શાહપુર-અમદાવાદ.

૨૨૨૨૨૨૨૨૨૨૨૨૨૨૨૨

પ્રકાશક:-

હરિભાઈ દલપતરામ પટેલ.

શાહપુર-અમદાવાદ.

૩૩૩૩૩૩૩૩૩૩૩૩૩૩૩૩

સોલ કોલન્ટ:-

હરગોવિન્દદાસ હરગોવિન્દદાસ બુકસેલર.

પાનકાર નાકા-અમદાવાદ.

—•••••—

આવૃત્તિ ૧ લી.

પ્રત ૧૦૦૦.

સંવત ૧૯૭૮.

સને ૧૯૨૧.

ફીમત રૂ. ૦-૮-૦

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૌપીરાઈટ-સંગ્રહ
૮૭૦૮

અમદાવાદ-શાહપુર વનમાળી વાંકાની યોજનામાં હરીભાઈ
દસપતરામે પોતાના “ અન્થોદય ” પ્રસમાં જાપ્યાં.

પ્રસ્તાવના.

પ્રસ્તુત નાનકડા કાવ્યને પ્રસ્તાવનાની શી જરૂર ? !
 બાલસૂર્યને આલેખવો એ શું ? કુંદનને રસવાની માથાકુટ
 શા સાર ? પ્રસ્તુત પ્રશ્નોના પ્રત્યુત્તરમાં એટલુંજ કે જમા-
 નાનાં પ્રકટીકરણ કાવ્યો પાછળ ફૂલ નહીં ને ફૂલની પાંખ-
 ડી સમાન પણ ચાર પાંચ લીટી લખવીજ જોઈએ ! આ
 પૃથાને જમાનાની ભૂમિકા કહો ઉપોદ્ધાત કહો કે પ્રકાશક
 લેખકની પ્રસ્તાવના કહો; પણ કાંઈ કહો ! કહો તેની સા-
 થેજ જમાનાના પ્રવાહમાં વહો ! અર્થાત્ કાંઈ લખો તો
 ભલે લખો ! ! ! પ્રસ્તુ કાવ્યમાં પ્રતિભાશાલી રસજ્ઞ અને
 સુવ્રત લેખકોની વાની છે; અર્થાત્ કહો કે કાવ્યરસની મીઠ-
 બાની છે ! ! કાવ્યના રસિક અને ભોગીને તો પકવાનની
 મહેમાની છે ! દેશભક્તો અને દેશભક્તિના કાવ્યોની ચુંટ-
 ણીમાં ટીકા કે ઉદ્દેશોધનની આવશ્યકતા મારા માનવા
 મુજબ રહેતી નથી. કેમકે ચુંટણી એજ પસંદગી અને
 ઉત્તમતાનો સંભાર છે ! યથાર્શક્તિ અને યથામતિ પ્રસ્તુત
 કાવ્યમાં ચુંટાયેલું છે; જે ચુંટાયું છે તે જ વીંટાયું છે અને
 જે વીંટાયું છે તે જ હુંટાયું છે ! ! આશા છે કે કદરદાન
 આદરમ પ્રસ્તુત શ્રમની કદર કરી મને આભારી કરશે. એજ ! !

આ સંગ્રહનો ઉપોદ્ધાત મારા પરમ સ્નેહી કવિ રણુછો-
 ડાલ મહામુખરામે લખીને મને આભારી કર્યો છે.

પ્રસ્તુત કાવ્યમાં જે જે લેખકોની કાવ્ય પ્રસાદી દાખલ
 કરવામાં આવી છે તે તમામ લેખકોનો અંતઃકરણ પૂર્વક
 આભાર માની અભિવંદન આપું છું. લી૦ આપનો.

કદશનુસંગી.

નાનાલાલ દલપતરામ પટેલ.

ઉપોદ્ધાત.

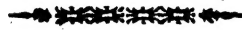
પ્રકૃતિ અને પ્રવૃત્તિના યુગમાં કૃતિ અને ચમત્કૃતિને સીમા હોતીજ નથી ! ભાવના અને પ્રતિભા, પ્રકૃતીકરણ અને એકા કરણ એ પૃથક્કરણના અવસરમાં અસીમ અને અકથનીય હોય છે, વર્તમાન યુગ પણ વર્તમાન વિવિધતાને વધારનારો હોય એ સ્વાભાવિક છે. વ્યક્તિ અને ઉક્તિ એ ઉભયનો વાદ અને અનુવાદ અન્યોઅન્ય સહકાર અને અસહકારના તરંગોમાં ઉછળ્યાં કરેજ ! એના આનંદની સીમાનો અંતરાય અંતરાત્મા અને અંતરપ્રદેશમાં હોય એ સંભવેજ નહિ ! ! !

યુગાન્તરની વધતી જતી પ્રવૃત્તિમાં, પ્રકૃતિમાં, ચમત્કૃતિમાં અને દેશભક્તિની પ્રજ્ઞવ્યક્તિમાં ખામી અને ખુખી એને આલેખવાની આવશ્યકતા પણ હોય એ અસંભવિત છે !! જ્યાં અસંભવિત અને સંભવિત સંભવે ત્યાં સંભવિતમાં અસંભવિત ઉદ્ભવે ત્યાં ચમત્કાર શાનો ? કુદરતની કક્ષા કુદરત વધાર્યોજ કરે, પ્રવૃત્તિની સીમા પ્રવૃત્તિ આગળને આગળ દોર્યોજ કરે, તે પ્રમાણે આ પણ એક વર્તમાન યુગની પ્રવૃત્તિની કક્ષા છે !! જ્યાં નિરિક્ષા સમિક્ષા અને તિતિક્ષાના ગીરિઓ યુગાન્તરના ચમત્કારમાં દ્રષ્ટીગોચર થાય ત્યાં નવચેતન અને નવજીવનનાં ઝરણાં વહે એ સ્વાભાવિક છે !! કુદરતને અટકાવ હોયજ નહિ; તે કથનાનુસાર પ્રસ્તુત ઝરણાંની ઉત્પત્તિ ઉદ્ભવેલી હોવાથી ઝરણાંના પ્રવાહને પ્રજ્ઞની પ્રવૃત્તિમાં સ્થાન આપ્યું છે !! આશા છે કે ભાવિક ભાવનાને ઓળખી આલેખી આદર કરી પ્રસ્તુત પ્રકાશકના શ્રમનો સત્કાર કરી ઉપકૃત કરશે એજ ! !

લી૦

કવિ રણછોડલાલ મહાસુખરામ ત્રિવેદી.

અનુક્રમણિકા.

નંબર.	વિષય.	પૃષ્ઠ.
૧	સ્વર્ગ અમારો દેશ. ...	૧
૨	ગુણવંતી ગુજરાત. ...	૨
૩	હમારા દેશને માટે. ...	૪
૪	ભારતનું વિજય નિશાન. ...	૬
૫	અમર તિલક ! ...	૭

નંબર.	વિષય.	પૃષ્ઠ.
૬	ભારતને ચરણે.	૮
૭	કાર્યશક્તિનું મહિમ્ન.	૧૦
૮	અમે સત્યાગ્રહી ચેલા.	૧૨
૯	અમારી હિંદમાતા તું.	૧૩
૧૦	સ્વદેશ અને સ્વદેશી.	૧૪
૧૧	માહરી માત.	૧૫
૧૨	ગાંધી દમ્પતી.	૧૬
૧૩	ખાદી-દેશની આખાદી.	૧૯
૧૪	એવા જીવનને શું કરે ?	૨૦
૧૫	ક્યાં ?	૨૧
૧૬	જુઓ કંઈ આંખ ખોલીને....	૨૨
૧૭	તાજ વગરના રાજ.	૨૪
૧૮	મોહનની મોરલી.	૨૬
૧૯	ગયા તે તો સદા માટે.	૨૭
૨૦	લેશ ના પરવા.	૨૯
૨૧	ધન્ય ભૂમિ.	૩૦
૨૨	અમારી ફર્જને માટે.	૩૧
૨૩	ઓ ભારત જન જાગોરે.	૩૨
૨૪	ગાંધીનું ગુજરાત.	૩૩
૨૫	ગાંધીજીને ચરણે.	૩૪
૨૬	પ્રિયતમને પ્રશ્ન.	૩૬
૨૭	પ્રભો ! જેવું હતું તેવું ફરી ભારત ખનાવી દો !	૩૭
૨૮	હિંદોધન.	૩૯

નંબર.	વિષય.	પૃષ્ઠ.
૨૯	ખંસરી.	૪૧
૩૦	અમૃતસરને અભિવંદન.	૪૨
૩૧	આદર્શ જીવન.	૪૪
૩૨	દેખાડશો ક્યારે ?	૪૫
૩૩	જીવન ચેતન ભર્યા.	૪૭
૩૪	સમર્પણ.	૪૯
૩૫	વીરા ભણે આવ્યો રે !	૫૦
૩૬	૧૯૧૯ નું પંજાબ.	૫૧
૩૭	હવે તો આંખ ઉઘાડો.	૫૪
૩૮	સ્વરાજની ચાવી.	૫૬
૩૯	ભારતનો જયકાર.	૫૭
૪૦	એ કાણ ?	૫૮
૪૧	એ અવતારી !	૫૯
૪૨	એક દેશભક્તનો ઉદ્ગારો.	૬૦
૪૩	મગ્નવો દેશ હિંદુસ્તાન.	૬૧
૪૪	વીર પૂજા.	૬૨
૪૫	ભક્તની દ્રઢતા.	૬૩
૪૬	ભારત અમારો દેશ !	૬૪
૪૭	માતને વંદન વારંવાર.	૬૫
૪૮	મારી ભરતભૂમિ.	૬૬
૪૯	ભારત સંતાનોનું રણગીત....	૬૮
૫૦	એ દિવ્ય ! અમારો દેશ !	૬૯
૫૧	વન્દુ મા તહને.	૭૧

સ્વર્ગ અમારો દેશ.

જગમાં સ્વર્ગ અમારો દેશ—
ભારતનું શુભ નામજ લેતાં,
ઉપજે પ્રેમ વિશેષ. જગમાં.

નિર્મળ નીર વહે ગંગાનું,
પીતાં જાય કલેશ;
દાતા કર્ણ સમાન થયા,
ગુણ ગાય સદાય સુરેશ. જગમાં.

હિમગઢ ઉપર રક્ષા કરવા,
નિશદીન વસે મહેશ;
દક્ષિણ દિશમાં સ્વર્ગ ભૂમીનું,
રક્ષણ કરે રમેશ. જગમાં.

જન દુઃખ હરવા જગનાથપુરીમાં,
વસતા શ્રી જગદીશ;
પશ્ચિમમાં મનમોહન મૂર્તિ,
નંદ કુંવર ઋષિ કેશ. જગમાં.

જગસુખ માટે પરબ્રહ્મ પ્રગટયા,
જ્યાં શ્રી અવધેશ;
અંકાર વર્ણવે શું મહિમા,
પાર ન પામે શેષ. જગમાં.

પંડિત અંકારનાથ.

ગુણવંતી ગુજરાત.

માદ.

ગુણવંતી ગુજરાત, અમારી ગુણવંતી ગુજરાત !
નર્મોએ નર્મોએ માત ! અમારી ગુણવંતી ગુજરાત;
મેઘિરા તુજ મણિમંડપમાં આ ઝૂંકી રહ્યાં અમશીશ:
માત મીઠી ! તુજ ચરણ પડીને માગીએ શુભ આશિષ !—
અમારી ગુણવંતી ગુજરાત !

મીઠી મનોહર વાડી આ તારી નંદનવનશી અમોલ:
રસકુલડાં વીણતાં વીણતાં ત્યાં કરીએ નિત્ય કમોલ !—
અમારી ગુણવંતી ગુજરાત !

મંત મહંત અનંત વીરોની વા'લી અમારી માત !
જય જયે કરવા તારી જગતમાં અર્પણ કરીએ જાત !
અમારી ગુણવંતી ગુજરાત !

હુંડા ધોર અરણ્ય વિષે કે સુંદર ઉપવન માયઃ
દેશ વિદેશ અહોનિશ અંતર એકજ તારી છાંય !—

અમારી ગુણવંતી ગુજરાત !

સરસરિતા રસભર અમીઝરણી : રતનાકર ભરપુરઃ
પુણ્યભૂમિ દ્રગધુલ ઝઝૂમી, માત ! રમે અમ ઉર !—

અમારી ગુણવંતી ગુજરાત !

હિંદુ, મુસલમાન, પારસી સર્વે, માત ! અમે તુજ પાયાઃ
અંગ ઉમંગ ભરી નવરંગે કરીએ સેવા સહુ કાળ !—

અમારી ગુણવંતી ગુજરાત !

ઉર પ્રભાતસમી અજવાળી, ટાળી દે અંધાર !
એક સ્વરે સહુ ગગન ગજવતો, કરીએ જયજયકાર !—

અમારી ગુણવંતી ગુજરાત !

નમીએ નમીએ માત ! અમારી ગુણવંતી ગુજરાત !

અખરદાર.

હમારા દેશને માટે.

ગઝલ-કવ્વાલી.

પૂટયાં આફતાબનાં ફિરણો, હમારા દેશને માટે !
છૂટયાં છે તેજનાં ઝરણો, હમારા દેશને માટે !
ચમકતી રોશની ગગને, કરે ચમકાર ચડતીના;
ઝરે છે તેજની ધારા, હમારા દેશને માટે !
હવાયાં મેઘનાં જુથો, દહુકે લોકત્રય બેદી;
પડે તહેના પ્રમળ પડધા, હમારા દેશને માટે !
વળેલી સમરંગી આ, કમાતો મેઘશર ફેરી;
દીપાવે દિવ્ય એ રેખા, હમારા દેશને માટે.
લહરિયો દહેકી ઉપવનમાં, નચાવે પ્રેમપુષ્પોને;
હમાવે ને ખિલાવે એ, હમારા દેશને માટે.
ઉઝ્યાં તરણ્યાં લીલાં કુમળાં, હરિત શૈયા ખિછાવી છે;
સળે છે સાજ ધરતી આ, હમારા દેશને માટે.
ઉભા છે પર્વતો મ્હોટા, ઝુકી ઉત્તંગ સૌ શૃંગો-
ગગનને બેઠતી ટેચો, હમારા દેશને માટે.

વિવિધરંગી વિહંગમ સૌ, કરે ગાનો મધુર નવલાં;
 રસેલાં પ્રેમલક્ષિતથી, હમારા દેશને માટે.
 ઉઠે છે વેદ ધુમ્ર કંઈ, સમાધિ યોગની આઘી;
 થતી કર્તાવ્યની ઝાંખી, હમારા દેશને માટે.
 વિહંગો આવળે મળળે, સ્વરોને સાધવા સાથે,
 જગાવો ધુન લારતની, હમારા દેશને માટે.
 ધરીને જન્મ અવનિમાં, હમે સિદ્ધાન્ત એ શીખ્યા;
 ઘડ્યાં છે જન્મ ને મૃત્યુ, હમારા દેશને માટે.
 જીવીને સાધશું સેવા, મરીને માગશું સેવા;
 ફરીને જન્મશું દેવા ! હમારા દેશને માટે.
 નથી સુરલોકની પરવા, નથી કંઈ મોક્ષની વાંચ્છા;
 રહી છે અંતરે ઇચ્છા, હમારા દેશને માટે.
 જગત્માં જીવતાં મરતાં, સૂતાં કે જાગતાં ફરતાં;
 થળે દુર્યાન સધળું આ, હમારા દેશને માટે.

વસંત.

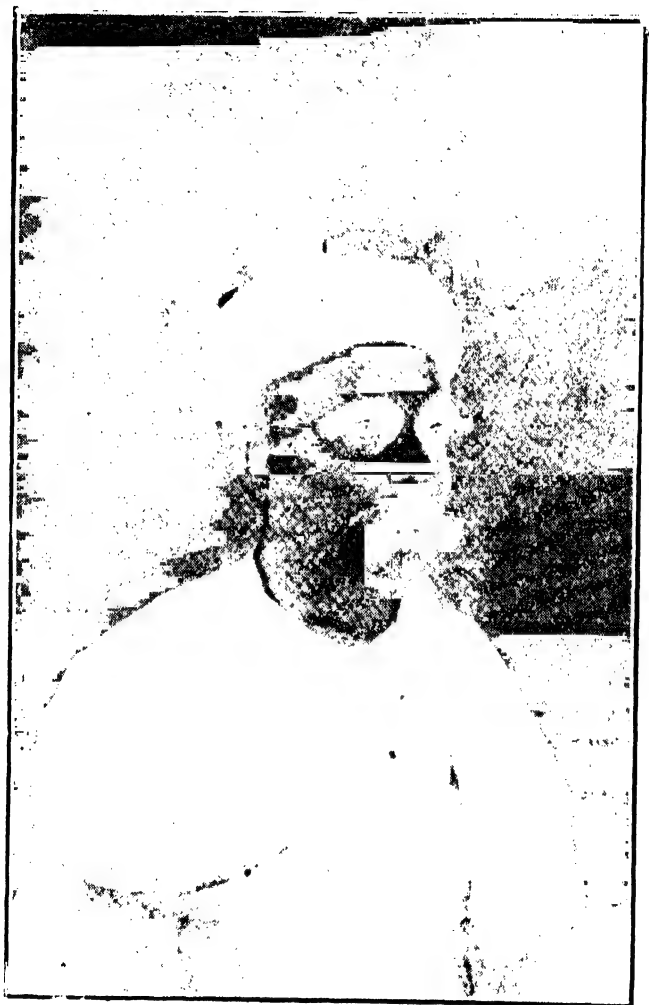

ભારતનું વિજયનિશાન.

ગઝલ-કવ્વાલી.

હમે સૌ હિંદના યોગી, ધરીયું ધ્યાન ભારતનું !
ઉઠાવી ધર્મધ્વજ કર્મા, કરીયું ગાન ભારતનું !
ધરી છે શીલની શેલી, ચઢાવી જ્ઞાનની કંફની;
વિરક્તિ દંડ શિર મેલી, ઝિલીયું તાન ભારતનું.
જલાવી કષ્ટની હોળી, ઉઠાવી ઇષ્ટની ઝોળી;
જમાવી સંતની ટોળી, ભરીયું ભાન ભારતનું.
ગયું જે જે હતું નબળું, રહ્યું તે સૌ થયું સખળું;
ભુલાયું વિશ્વ આ સધળું, સ્વિકાર્યું જ્ઞાન ભારતનું.
ત્યજી છે લોકની કળ્મશ, ત્યજી છે શાન્ત સુખસન્મન;
હમારા માંસ ને મનજન, કયું કુર્યાન ભારતનું.
નથી ધન માનની ઇચ્છા, નથી સંસારની વાંચ્છા;
નથી સુખભોગ આઘ્રાંક્ષા, ચહું સન્માન ભારતનું.
હૃદયમાં પ્રેમત્રય જાગી, સમાધિ લક્ષમાં લાગી;
હમે ત્યાગી-વિરાગી એ, લગાગ્યું ધ્યાન ભારતનું.
નસોમાં લોહી ભારતનું, શરીરમાં અન્ન ભારતનું;
મુખે છે ગાન ભારતનું, સ્વરોમાં તાન ભારતનું.
હમારા જન્મનું સાર્થક, હમારા મોક્ષની સીડી;
હમારા સ્વર્ગને માટે, ચઢે વિમાન ભારતનું.
ગગનમાં નાયતો ઝુંડો, જગતમાં વ્યાપતું ચેતન;
જીવનમાં જાગતો આત્મા, વિજય-નિશાન ભારતનું.

વસંત.

“ મતિ અંતે ગતી તેવી, ” કહી ગીતાનો ગાનારો;
પિળવ્ય અંજલિ હામરૂસનો, એ હૃદય દરકાવવાનો છે.

અમર તિલક !

ગઝલ.

ગયો ફહે છે સહુ પણ ક્યાં ગયો ? ને ક્યાં જવાનો છે ?
હજુ છે કામ ખાકી, દુર એ ક્યાંથી થવાનો છે ?
જમે ઉધાર જ્યાં સૂધી, ન આવે એક ત્યાં સૂધી-
કરી ખાતાં બરાબર મેળ ક્યાં મેળાવવાનો છે ?
અધુરું કામ મૂક્યું છે પૂરું તે કામ કરવાને-
કહ્યું કૃષ્ણે પુકારીને, “ ફરી તે આવવાનો છે. ”
“ બલે છોડ્યું કલેવર આ, થયું જૂનું નવું લેશે;
નવો જુસ્સો, નવું ચેતન ફરી એ લાવવાનો છે. ”
કર્મો ઉચ્ચાર મોઢે, મૂકવા આચારમાં તેને;
ફરી એ કર્મયોગી કર્મયુગ પ્રકટાવવાનો છે.
‘ જૂઠી ભિક્ષા તજી દો કર્મવીરો કામમાં લાગો;
શિખાવ્યો મંત્ર એ મંત્રો ખીજી શીખાવવાનો છે.
‘ મતિ અંતે ગતિ તેવી, ’ કહી ગીતાનો ગાનારો;
વિજય ખવજ હોમરૂલનો એ હજૂ ફરકાવવાનો છે.
નકી એ આવવાનો છે, વિજય વરતાવવાનો છે;
દિવાનો પણ હજુ જય ગીત એ સંભળાવવાનો છે.

[સોરઠો]

શરો કદ વિશ્રામ, સૂતો, ત્યાં લોકે કહ્યું—

‘ થયો તિલક અવસાન; જીવો તિલક ધણું જીવો. ’

દિવાના.

ભારતને ચરણે.

સવૈયા એકત્રીસા.

ભૂમંડળમાં શ્રેષ્ઠ મનાતી ઉત્તમ ભૂમિ હિંદુસ્તાન,
રિદ્ધિ સિદ્ધિને વિદ્યા વૃદ્ધિ માટે મળીયું જેને માન;
પતિત પાવની દીન ઉદ્ધારણી ગૌરવવાળી ને ગુણવાન,
પવિત્ર માતા પ્રભાવશાળી ચરણ નમે ત્હારાં સંતાન.

જેહ ભૂમિમાં જન્મ ધર્યો છે રામ-કૃષ્ણ આદિ ભગવાન,
સીતા તારા દ્રૌપદી કેરાં સુવર્ણ અક્ષરથી છે નામ;
ઋષિ મુનિની ચરણ રજેથી પૂનીત બનીયાં જેનાં ધામ,
પવિત્ર માતા પ્રભાવશાળી ચરણ નમે ત્હારાં સંતાન.

દેશ ભક્ત દાદાભાઈ તિલક રાનાડે આદિ ભડવીર,
મત્ય પતાકા કરમાં સાહી ગાંધી ઉમા ગુણ ગંભીર;
માલવીયાજી મહીતળમાંહી વધારતા મા ત્હારું માન,
પવિત્ર માતા પ્રભાવશાળી ચરણ નમે ત્હારાં સંતાન.

ભૂખ્યાને ટળવળતાં દેખી અન્ન તણું તું દેતી દાન,
 નિજ બાળકની તુલ્ય ગણીને પોષે છે બીજાં સંતાન;
 યાચક કેરું કદપવૃક્ષને ઉદાર ગાઇએ તહારાં ગાન,
 પવિત્ર માતા પ્રભાવશાળી ચરણુ નમે તહારાં સંતાન.

દુઃખ દેખીને જરા ન ડરતી ઢંઢાળે નિદ્રાથી બાળ,
 “ જાગો વીરા પ્હો ફાટયો છે અમૂલ્ય વહી જાયે છે કાળ; ”
 પરસુખની ઇર્ષ્યાને લીધે મુખમંડળ નહિ અનતું મ્હાન,
 પવિત્ર માતા પ્રભાવશાળી ચરણુ નમે તહારાં સંતાન.

ગુણ અગણિત જનની તુજ ગાતાં પામે નહિ કો તેનો પાર.
 અનાદિથી ખ્યાતિ પ્રસરેલી ગાઇ શકે કયમ તહારાં બાળ ?
 ચરણુ વંદીને શરણુ લોટતાં હંમેશાં ધરતાં તુજ ધ્યાન,
 પવિત્ર માતા પ્રભાવશાળી ચરણુ નમે તહારાં સંતાન.

નાનાલાલ દલપતરામ પટેલ.

કાર્યશક્તિનું મહિમ્ન.

ગઝલ-કબાલી.

જગાવી દેશ ભક્તિને, વળો ઉદ્ધાનમાં બંધુ !
જમાવી કાર્યશક્તિને, પડો મેદાનમાં બંધુ !
હડાવો પાપ કર્મોને, ઉડાવો ધર્મ મર્મોને;
સજી વિજ્ઞાન વર્મોને, વધો અવધાનમાં બંધુ !
સુતેજા સિંહના મ્હોમાં, કદી શીકાર નહિ આવે;
ખિજાને યું રહ્યા સૂતા, તમે અજ્ઞાનમાં બંધુ !
અવિદ્યાએ ઉખેડ્યા છે. સનાતન ધર્મના પાયા;
પ્રમાદે મૂળ કાપ્યા એ, ધરો કંઈ ધ્યાનમાં બંધુ !
જુટે જ્યાં કર્મનાં તીરો, પડે ત્યાં પહાડમાં ચીરો;
સુલટ છો આર્યના વીરો ! વહ્યું શું ભાનમાં બંધુ !
ઉગે નક્ષત્ર ગ્રહ તારા, સિતારા શોભતા સારા;
વિના રવિની પ્રભા ધારા, ડુબ્યું નભ મ્હાનમાં બંધુ !
શંશિ-રવિ કાર્યશક્તિની, ભરી જ્યાં પૂર્ણ દીપ્તિ છે;
જગાડે સર્વ સૃષ્ટિને, સદા સન્માનમાં બંધુ !

રધુવર કાર્યશક્તિએ, હણ્યો આલસ્ય રાવણને;
 ધર્યો ઉઘમ વિલિપણને, શ્રીલંકા સ્થાનમાં બંધુ !
 ઉઠ્યા શ્રીકૃષ્ણ ઉઘોગી, હણ્યો છે કંસ ભવ ભોગી:
 પ્રમાદી રાક્ષસોની રાહ, કબરસ્તાનમાં બંધુ !
 જગત્નો કર્મ છે રાજ, ફરે છે કર્મની માજ;
 બળે છે કર્મનાં વાજાં, સદા આ જહાનમાં બંધુ !
 ચહડ્યો ઉઘોગી બોનાપાર્ટ, પડ્યો યુરોપ ચત્તોપાટ:
 ઘડ્યા એ વીરતાના ઘાટ, ગજબ્યા ગાનમાં બંધુ !
 શિવાજીનો પડ્યો પડ્યો, થયો મોગલ મણિ અળગો:
 જ્યાં મદો ભરે મોભો, ક્રિયાના મ્યાનમાં બંધુ !
 વિસારી કર્મના ધારા, રહ્યા સન્માર્ગથી ન્યારા:
 ભુલી પુરુષાર્થને પ્યારા ! તણાયા તાનમાં બંધુ !
 ઉઠો ! ઉઘોગ અજમાવો, ગ્રહો કંઈ કાર્યનો લ્હાવો:
 ચુકાવો વખતનો દાવો, વધી વિજ્ઞાનમાં બંધુ !
 ઉતારો દોષનો ભારો, ચલાવો કાર્યનો મારો:
 દુઃખી સંસારને તારો, સુવિદ્યાદાનમાં બંધુ !

વસંત.

અમે સત્યાગ્રહી ચેલા.

ગાંધીજી.

બન્યા ગાંધી ગુરૂજના, અમે સત્યાગ્રહી ચેલા;
અમારી ટેક જળવવા, મરી જવા થયા ઘેલા.
દીધો છે મંત્ર ગાંધીએ, સહીને જીતવું મરવું;
સહીને દુઃખથી તરવું, ન દુઃખોથી કટી ડરવું.
નથી કેં દ્રોષ અંતરમાં, નથી ધા મારવો સામો;
સહીને જીતવાનો છે, અમારો ન્યાયનો દાવો.
ન કરવું હાજી હા કદીયે, વર્યું ને અંતરે ખીજું;
ભલે શિર જાય તોયે શું ? અમારે સત્ય તે કહેવું.
ભલે જંજીરથી જકડે, વતન છો ખાલસા મૂકે;
જીલમ અપમાનની ઝડીયો, ભલે અમ શિરપર વરસે.
અમે ના દાસ લક્ષ્મીના, અમારી દાસી એ રહેશે;
અમારા માનના માટે, ખુવારી છો બધી થાશે.
તપાવે યા હુખાવે કે, અમેને લઠીમાં બાળે;
અમારે જીવવું મરવું, હવે ગાંધીજીના હાથે.
શૂરો સેનાપતિ ગાંધી, અમારો સત્યનો કિલ્લો;
અટળ શ્રદ્ધા અમારી છે, તૂટે ના તોપથી તૂટ્યો.
જગતમાં આસુરી શસ્ત્રો, થશે જુકાં પડી હેઠાં;
છુટ્યાં ન્યાં સત્યનાં બાણો, અમારા રામનાં છોડ્યાં.
ધરા આખી ઘુજી જશે સુણી સત્યાગ્રહી ટંકાર;
ઉતરશે દેવ સ્વર્ગેથી, લઇને હાથમાં જયમાળ.

કલ્યાણજી વિકલભાઇ મહેતા.

મણિ-મુક્તા-સુરતોથી, રસેલી ધરા યત્નોથી;
પૂજ્યેલી પ્રયત્નોથી, હમારી “હિંદમાતા તું.”

અમારી હિંદમાતા તું.

ગઝલ-કવ્યાલી.

પરમ સુખની વિધાતા તું, અચળ યશ પ્રાપ્ત માતા તું !
હૃદયની ધર્મદાતા તું, અમારી હિંદ માતા તું.
ચરણ પૂજી તહેને ભજતાં, જગતનાં દુઃખ-ભય તજતાં;
સદા ભક્તિ ઉરે સજતાં, જયું મુખ “ હિંદ માતા તું ! ”
મણિ—મુક્તા—સુરત્નોથી, રસેલી ઇશ યત્નોથી;
પૂજાયેલી પ્રયત્નોથી, હમારી “ હિંદ માતા તું. ”
ખિચારા બાળ બહુ તહારા, સહે છે કષ્ટ—અસિધારા;
છતાં તહારાજ રહેનારા, કહે છે “ હિંદ માતા તું. ”
નહિ પરના થનારા એ, અધર્મે ના જનારા એ;
રહી નિજ દેશધારાએ, ઉચરતા “ હિંદ માતા તું. ”
ઋષિ, મુનિ, દેવ, ગંધર્વો, ઉજવતા ઉન્નતિ પર્વો;
વદી મહિમા મુખે ગરવો, કહીને “ હિંદ માતા તું. ”
શિશુ, નર, નારી ગુણુ ગાતાં, સહર્ષે આશિષો દેતાં;
વધાવી વારણાં લેતાં, સ્મરંતા “ હિંદ માતા તું. ”
ગુણી-ગુરુ-વિપ્ર-કે જ્ઞાની, ખરા નિજ દેશ અભિમાની;
ગણી આ જીંદગી જ્ઞાની, ભજે છે “ હિંદ માતા તું. ”
સુણી તુજ નામના બોલો, ઉજગતી હર્ષની છાજો;
હૃદયપટ આ થતો પહેજો, કહેતાં “ હિંદ માતા તું. ”
ગાતાં મા ! તહારાં ગીત, વહે છે હૃદયમાં રસપ્રીત;
કહે તે શબ્દમાં શી રીત ? વર્ણુ “ હિંદ માતા તું. ”

વસંત.

સ્વદેશ અને સ્વદેશી.

ભૈરવી.

હમારું તે સારું, ખીજનું નહારું;
કદી પારકું ના હમારું થનારું-અમારું૦
ભલે હોય કાળું કુરૂં કે સાદું;
સદાયે હમે તો હમારું સ્વીકાર્યું-અમારું૦
ભલે હોય સારું રૂપાળું ખીજનું!
કદી પારકું નહિ અમારું થનારું-અમારું૦
રૂંડું પારકું બાળ બોળે રમાડયું;
મીઠાં ચુંબનોથી કદી ઊર ઠાર્યું-અમારું૦
ગણે અંતરે કે કદિ પ્રાણ પ્યારું;
તથાપિ પરાયું નહિ તહારું થનારું-અમારું૦
રૂડી પારકી નારીમાં મન લોભાયું;
પડી મોહ પાસે પોતાનું ગુમાવ્યું-અમારું૦
કહે સારી સૃષ્ટિ વગાડી નગારું;
ખીજનું તે ખીજનું-અમારું તે અમારું-અમારું૦

વસંત.

માહરી માત !

[ઓધવજી સંદેશો કહેજે શ્યામને:-એ રાગ.]

એજ એજ એ ભારત-માતા માહરી:

ઉપજ્યા જ્યાં રઘુરૂણ ભૂષણુ શ્રી રામજે,

સીતા, સાવિત્રીસમ સતિઓ નિપજી;

ખ્યાતિ જેની પસરી ઠામોઠામજે.-એજ.

વસિષ્ઠ વિશ્વામિત્ર સમા તપધારિઓ:

અતુલત જેના તપ કેરો મહિમાયજે,

કંપાવે ત્રિભૂવન જે મહાતપ તેજથી:

મહિમા જેનો મુખથી નવ વરણાયજે.-એજ.

દિગ્ધ પ્રતાપિ પ્રતાપ અવટંકી ખરે:

જળવવા જે જન્મભૂમીની લાજજે,

ભટક્યા તે સ્ત્રી-સુત સહિત વેરાનમાં:

ટેક સમિપ ગણીઆ જેણે તુચ્છ પ્રાણજે.-એજ.

જન-મન-મોહન સત્ય-અહિંસા સાધીને;

શિખવે સેવા ગાંધી ગુણુ ભંડારજે,

આજ તિલક મહારાજ અમારા ક્યાં મજે:

કુખ દિપાવી જેની સાચા સૂતજે.-એજ.

ભારત-સર અરવિન્દ અને વિવેકનાં;

પાદ પનોતાં પ્રેમે જ્યાં પૂજાયજે,

માલવિયા, મહેતા, દાદાની માવડી:

સંત મહંત અનંત પખાણે પાઠજે.-એજ.

નાનાલાલ દલપતરામ પટેલ.

ગાંધી દંપતી.

[વેણી ગુંથીને મંદી કુલ હું તો ભુલી:-એ રાગ]

(૧)

જેયાં જગતમાં મેં જીંદગીનાં જોડલાં,
જેદા અનૂપ એક જોડ અલખેલડી !
જેયાં જગતમાં મેં જીંદગીનાં જોડલાં.

(૨)

સોનું સૂગન્ધ યોગ, એના જીવનમાં,
દેશ કાજ દેહ એજ કોડ અલખેલડી !
જેયાં જગતમાં મેં જીંદગીનાં જોડલાં.

(૩)

ધર્મ ફેરી યત્ન કાજ વેડી રચીને,
ધર્મ તણી દિક્ષા અમોલ અલખેલડી !
જેયાં જગતમાં મેં જીંદગીનાં જોડલાં.

(૪)

સત્યનાં સુંદર વૃત્ત ગ્રહીને,
સેવાનો યત્ન મંડાય અલખેલડી !
જેયાં જગતમાં મેં જીંદગીનાં જોડલાં.

(૫)

શુદ્ધ સ્વદેશી એ વસ્ત્ર સજીને,
રામ ને સીતા સમાં એ અલખેલડી !
જેયાં જગતમાં મેં જીંદગીનાં જોડલાં.

(૬)

દેવ દેવી શાં એ દંપતી પધારી,

આપે અંતરની આહુતી અલખેલડી !

જોયાં જગતમાં મેં જીંદગીનાં જોડલાં.

(૭)

યજ્ઞે નિમંત્ર્યા અતિથીને કાજે,

સૂત્રનાં દાન અપાય અલખેલડી !

જોયાં જગતમાં મેં જીંદગીનાં જોડલાં.

(૮)

ધર્મનાં તત્ત્વ અનેરાં ગુંથીને,

એકજ ધર્મ ખોધાય અલખેલડી !

જોયાં જગતમાં મેં જીંદગીનાં જોડલાં.

(૯)

દેહને દેહીનાં લાન બૂલેલાં,

વિશ્વ કુટુંબે વધાયાં અલખેલડી !

જોયાં જગતમાં મેં જીંદગીનાં જોડલાં.

(૧૦)

સાચાં સન્યાસી સ્વદેશ સેવાના,

પૂર્વનાં પંથી નિહાળ્યાં અલખેલડી !

જોયાં જગતમાં મેં જીંદગીનાં જોડલાં.

(૧૧)

સત્ય પ્રતિષ્ઠા એ રાજા હરિશ્ચન્દ્ર,
અંત્યજ સ્નેહે સ્વીકારે અલખેલડી !
જોયાં જગતમાં મેં જીંદગીનાં જોડલાં.

(૧૨)

ભીષ્મ--પ્રતિષ્ઠા એ ધર્મ ધરીતે,
સેવામાં સર્વ સમર્પે અલખેલડી !
જોયાં જગતમાં મેં જીંદગીનાં જોડલાં.

(૧૩)

આલો સખિ ! દેશ સેવાના યજ્ઞે,
દંપતી પૂજન થાય અલખેલડી !
જોયાં જગતમાં મેં જીંદગીનાં જોડલાં.

(૧૪)

ફૂલ નહિ ફૂલ પાંખડી સમર્પી,
જીવન--યાત્રા પમાય અલખેલડી !
જોયાં જગતમાં મેં જીંદગીનાં જોડલાં.

નલિનીકાન્ત.

ખાદી-દેશની આખાદી.

ગઝલ.

- બળવી મોહને બંસી, લણાવ્યો પાઠ ખાદીનો;
સુતેલું હિંદ જાડીને, સુણાવ્યો મંત્ર ખાદીનો. ૧
- નીહાળી માલ પરદેશી, બન્યો તો દેશ દીવાનો;
કરી જાદુ એ ગાંધીએ, કર્યો ગુલતાન ખાદીમાં. ૨
- ફસાઈ મોહના ફસિ, બધો આ દેશ ચુસાયો;
દયા એ મોહને લાવી, બતાવ્યો માર્ગ ખાદીનો. ૩
- જીવો સ્વરાજ્ય ખેંચાતુ, સુતરનાં તાંતણે આવે;
સુધરવા હિન્દનું લાવી, સ્વીકારો વસ્ત્ર ખાદીનાં. ૪
- ગઈ ફેશન લુલી જાવો, ખીલવવા દેશની સિદ્ધિ;
સપુત સંતાન ભારતના, કરો ઉદ્ધાર ખાદીનો. ૫
- થતો બરખાદ ના પૈસો, બધો આ દેશમાં રહેતો;
હજારો રંક કુટુંબો, કરે એજ્ઞાન ખાદીનો. ૬
- રીસાઈ ગઈ બધી લક્ષ્મી, કુસંપી હિંદ જાણીને;
મનાવા લક્ષ્મી દેવીને, ધર્યો પોશાક ખાદીનો. ૭
- ધણો રૂડો ધણો સંધિ, ટકાઉને ધણો સાદો;
વહાલા હિન્દને સાર, લબો પોશાક ખાદીનો. ૮
- ધરોધર રેંટીઆ દેખી, વિદેશી મીલવાળાનાં;
જળે છે હાય ! હા હૈયાં, પહેરે હિન્દ હવે ખાદી. ૯
- વિદેશી માલ પહેરીને, કરેલાં પાપ ધોવાને;
હવે પસ્તાયલા હિન્દે, સ્વીકાર્યો વેશ ખાદીનો. ૧૦
- હશે જ્યાં પૂજ્ય એ ખાદી, થશે ત્યાં પૂજ્ય આખાદી;
બહુ જો દેશનું ચાહો, સ્વીકારો વેષ ખાદીનો, ૧૧

એવા જીવનને શું કરે ?

હરિગીત.

જન્મી વૃથા આ જગતમાં નવ દેશની સેવા કરી,
“આ હિંદ મારો દેશ મારી માત” નવ મુખ ઉચરી:
જેનો જનમ નવ દેશબંધુના હૃદય પ્રેમે ભરે,
ઓ ઇશ્વરા અમ આર્યના એવા જીવનને શું કરે ?

યશગાન જેનાં ગાય કેા ના અશ્રુ સારે મર્ણ્યથી,
શિતળ મળે નહિ છાંયડી જેના મધુરા શર્ણ્યથી;
સંભારતાં ના રતેહ છૂટે નામ જેનું નવ ચહે,
ઓ ઇશ્વરા અમ આર્યના એવા જીવનને શું કરે ?

પરમાર્યના નહિ કાર્યમાં કર હર્ષથી લાંબો કરે.
દારિદ્ર જાએ દેશનું ના સંપત્તિ આવી ઠરે:
હુત્તર કરે નહિ અવનવા ભંડારમાં પૈસો ભરે,
ઓ ઇશ્વરા અમ આર્યના એવા જીવનને શું કરે ?

નાનાસાલ દલપતરામ પટેલ.

કયાં ?

ગાઝલ.

નક્ષત્રિ પૃથ્વીને કીધી,
 ધ્રુમવ્યા સૂર રાજેને;
 અહો એ ફરશી ધરનારા,
 ગયા દિગ્ગજાન* આજે કયાં ?
 ધનુર્ધર ધીર કહેવાઈ,
 ગયા ઇતિહાસ દીપાવી;
 અરે એ રામ અર્જુન કર્ણ,
 ને અભિમન્યુ આજે કયાં ?
 ગદા ઓ ના પ્રહારો થી,
 ડગાવ્યા દિલ દુશ્મનનાં;
 હનુમન, ભીમ અંગદ શા,
 અડગ યોદ્ધાય આજે કયાં ?
 ચલાવી તાતી તરવારો,
 જતા સ્વાતંત્ર્યને માટે;
 નકુળ, ઉદલ, શિવાજી સમ,
 રણાંગણુ વીર આજે કયાં ?
 ઉપાડી સાંગ સખળી ને,
 ઉઠ્યો સ્વાતંત્ર્યને ખાતર;
 ગયો એ ક્ષત્રિકુળ ચૂડામણિ,
 પરતાપ આજે કયાં ?

* પરશુરામ.

સીતારામ શર્મા.

જુઓ કંઈ આંખ ખોલીને !

ગઝલ-કવ્યાલી.

જનેતા રાંકડી રોતી, હગારો આંખ ખોલીને;
પ્રભુના પ્રેમની જ્યોતી, પ્રસારો પાંખ ખોલીને.
હતું જે હાથમાં પૂર્વે, સર્થું તે હાથથી સર્વે;
ગુમાબ્યું કેટલું ગર્વે ? વિચારો આંખ ખોલીને.
સકળ સંસાર સાધનમાં, હતા ગુણવાન ગુણિજનમાં;
વિકસતા જ્ઞાન અંજનમાં, પ્રચારો આંખ ખોલીને.
ઉપાડ્યો જે ન ઉપડતો, હજારો રત્નને ઘડતો;
રહ્યો છે દેશ રડવડતો, વિચારો આંખ ખોલીને.
સજી છે પાપની સજ્જ, હુંટાવી પૂર્વની લજ્જ;
સમર્પ્યા માંસને મજ્જ, સુધારો આંખ ખોલીને.
ખુડ્યા શું બેવફાઈથી ? ઠગાયા શું સફાઈથી ?
વધ્યા ચોરો સિપાઈથી ? વિચારો આંખ ખોલીને.
કુટિલ કર્મો કરી કુડાં, બન્યા ભૂંડા થકી ભૂંડા;
ઉતરતા પાપમાં ઉંડા, હગારો આંખ ખોલીને.
ગયું ક્યાં નૂર સૂરજનું ! વણું ક્યાં નીર પૂર્વજનું ?
જનું ધન-ધર્મ ધીરજનું, બચાવો આંખ ખોલીને.
હતી જે ગાજતી જમમાં, ઘડકતી વિજળી રંગમાં;
ધ્વજજ્યો ફર્કતી નગરે, પ્રસારો આંખ ખોલીને.
શ્રુતિના શબ્દ જ્યાં સાજે, વિજયનાં દુંદુભી વાજે;
ભરો શું અંતરે આજે ? વિકારો આંખ ખોલીને.

ગમે નહિ જ્ઞાનની વાતો, ન સૂઝે સંત સંઘાતો;
વિષમ આ વિષયની વાટો, વિસારો આંખ ખોલીને.

બની કાયર પડ્યા પાછા, બધા ઉંધા વળ્યા પાસા;
ઉદય કિરણો હવે આછાં, ઉતારો આંખ ખોલીને.

રહ્યો એકે નથી આરો, રડી શું એમ પોકારો ?
કરો શું આમ જન્મારો, એકારો આંખ ખોલીને ?

અતાવ્યું જ્ઞાનના ગ્રંથે, સુણાવ્યું સ્નેહથી સંતે;
હવે કર્તાવ્યને પંથે, પધારો આંખ ખોલીને.

ગુમાવ્યું મેળવો પાછું, તમે વર્યાસ્વ પૂર્વજનું;
નવું જીવન હવે આપ્યું, વધારો આંખ ખોલીને.

ગયું તે છો ગયું ભાઈ ! ન રહેવું ખેસી પસ્તાઈ;
' ગઈ એ રાતની રાઈ, ' વિસારો આંખ ખોલીને.

ભલાઈની ભવાઈમાં, પડ્યો પૂજો કમાઈમાં;
કરો વીરા ! વડાઈમાં, વધારો આંખ ખોલીને.

ગયા નિજ માર્ગને ભૂલી, બની શક્તિ બધી લૂલી;
પ્રભુને પારણે જૂલી, પધારો આંખ ખોલીને.

વસંત.

તાજ વગરના રાજા.

(આ ચ્હાદેવી ઘર ઘર તું ઘૂમીરે હિંદુસ્તાનમાં)

જય ગાંધીજી, તાજ વગરના રાજા હિંદુસ્તાનના;
પાય લાગુંજી, કર્મવીર લાડીલા ભારત માતના. જય
પરતંત્ર પીડાથી છોડવવા,
નિજ દેશ તણી ચઢતી કરવા;
વળી દુઃખ સધળાં દીનનાં હરવા, જય ગાંધીજી.

પરદેશી કાપડને ખાળી,
ઘ્યાં શુદ્ધ સકળ નર ને નારી;
સુશોભિત ખાદી અંગ ધરી, જય ગાંધીજી.

ધરધરમાં રેંટીઆ ફેરવવા,
સૌ નરનારીને બોધ કર્યા;
શુદ્ધ ખાદીથી તનને શોભવવા, જય ગાંધીજી.

પોક્કર ગરીબનો કાન ધરી,
દોડ્યા બહારે ઝટ બહાલ ધરી;
બનતી નિજથી જન સેવ કરી, જય ગાંધીજી.

વૈભવ સધળો છોડી દઇને,
ભારત માટે ફકીરી લઇને;
જગવ્યા જન દેશ ફરી, ફરીને, જય ગાંધીજી.

ભારતનું ગૌરવ જાળવવા,
તહેં તન મન ધન કુર્યાન કર્યા;
ખંસી સુરથી સૌ દીલ હર્ગો, જય ગાંધીજી.

શાન્તિનો મોંઘો મંત્ર બણી,
સલામતીએ નિજ દેહ દમી;
“ મરવું પણ મારવું કોઇ નહિ, ” જય ગાંધીજી.

સ્વરાજ સુતરના તાર થકી,
ખેંચાતું આવે એજ નકી;
સુદર્શન ચક્રની રહાય થકી, જય ગાંધીજી.

અસહકાર તણો રણ જંગ રચી,
લડતો વીર કેસરી કેડ કસી;
ધા પડતાં પણ નહિ જાય ડગી, જય ગાંધીજી.

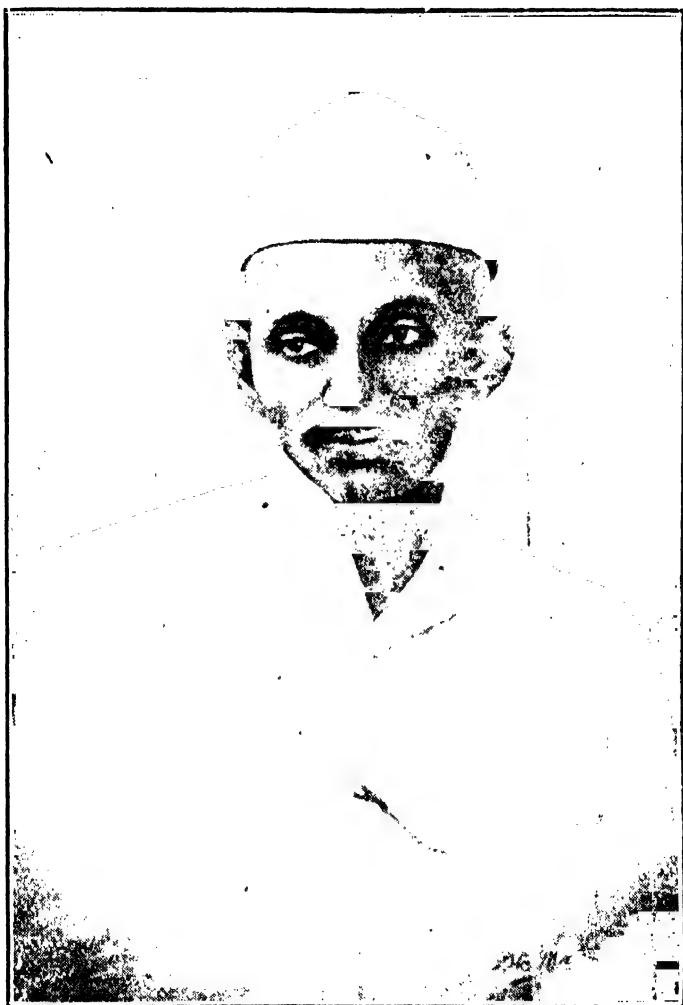
નાનાલાલ દલપતરામ પટેલ.

મોહનની મોરલી.

ગઝલ.

વગાડી મોરલી મોહન
લગાડી લાલ તેં લગની;
અનુપમ એકતા સ્થાપી,
ગણીને બ્રાત ને લગની.
સુણાવ્યા દિવ્ય મંત્રોને,
વીણાએ સત્યની વાહી;
સમગ્રવ્યાં નીતિ-શાસ્ત્રોને,
કરે ધ્વજ સત્યની સાહી.
અહમના લાવને બેદી,
રહી સૌ ભેદને છેદી,
અજબ જાદુ ભરેલી એ,
મધુરી મોરલી તારી.
જગાડ્યા ભારતી પુત્રો,
મતિની તેં મતિ માપી;
લણાવ્યાં રનેહનાં સૂત્રો,
નસેનસ ભક્તિ રહી વ્યાપી.
નયાવ્યાં રાજ ! જડ-ચેતન,
વગાડી તેં વીણા મોહન;
સ્વીકારો સાધુજન તમને,—
અમારાં પ્રેમ વંદન છે.

નાનાલાલ દલપતરામ પટેલ.

વગાડી મોરલી મોહન, વગાડી વાણ તે વગની;
 અનુપમ એકતા સ્થાપી, ગળીને બ્રાત તે ભગની.

ગયા તે તો સદા માટે.

ગઝલ-કબાલી.

હમારા દેશના વીરા, ગયા તે તો સદા માટે !

પુરાણા હિંદના હીરા ! ગયા તે તો સદા માટે !

દિશાઓ ઢાકથી ગાળે, નસોમાં વીરતા વાળે;

નિરખતાં દેવ પણ લાળે, ગયા તે તો સદા માટે.

પ્રજ્ઞનાં પાપ ધોવાને, અવરનાં આંસુ લહોવાને:

ધવાતા ધા રૂઝવાને, ગયા તે તો સદા માટે.

સહોછો રનાયુના લકરા, કરોછો બહુ મુખે બકવા;

દવા તો લેશ લીધી ના ! ગયા તે તો સદા માટે !

બહુ નાના બન્યા મોટા, તમે મોટા થયા ખોટા !

ગળે જે સ્વાર્થના ગોટા, ગયા તે તો સદા માટે.

શરીર છે પાણી પરપોટો, ધરો શું મોહ મન મ્હોટો ?

બલકમાં શો પડ્યો તોટો ? ગયા તે તે સદા માટે.

બન્યા છો સર્વથી છોટા, રહ્યા નહિ દોરીને લોટા !

ગુમાવ્યા વીરનર મોટા, ગયા તે તો સદા માટે.

ધર્યું પૂર્વે પ્રબળ બહુએ, ટુપાવ્યું આજ તે સહુએ !

રૂવો શું દર્દદિન સહેતાં ? ગયા તે તો સદા માટે.

જીગરના ધા બહુ ખાધા ! મલમપટ્ટા નથી કીધા;

હતાં જે સાધનો સીધાં, ગયા તે તો સદા માટે.

બહુ ખાધું અતે પીધું ! બહુ લીધું અતે દીધું !

છતાં ના કંઈ કર્યું સીધું ! ગયા તે તો સદા માટે.

ઉછાળો શબ્દનાં મોજાં, પળાવો આંગણે રોજાં !

ઉડાવો કર્મના બોજા ! ગયા તે તો સદા માટે.

હજારો આફતો વેડી, વિપત્તિ મૂળમાં પેડી;
 પડી સૌ શક્તિઓ હેડી, ગયા તે તો સદા માટે.
 પનોતી લોહની લાગી, હૃદયની ભયના લાગી;
 સ્વધર્મી મર્મ અનુરાગી, ગયા તે તો સદા માટે.
 ચડયા છો પાપને ચીલે ! પડયા છો કાર્યમાં ઢીલે !
 જડયા છો બંધને ખીલે ! ગયા તે તો સદા માટે.
 સફલતા સત્ય ચૂકો છો, ઉદયનો માર્ગ મૂકો છો;
 વચન પર શીદ થુંકો છો, ગયા તે તો સદા માટે.
 વચન કાળે જીવન દેતા, પ્રતિજ્ઞા કાળ સહુ સહેતા;
 વડાઈનાં વચન કહેતા, ગયા તે તો સદા માટે.
 બહુ ગાયું અને રોયું, ખવાયું તે બધું ખોયું !
 સુધાર્યું કામ ના એકે ! ગયા તે તો સદા માટે.
 ગુમાવી હાથથી બાજી, ન રાખ્યા ધસને રાજી;
 જનેતા રાંકડી લાજી ! ગયા તે તો સદા માટે.
 ગજવીને ત્રણે લોકો, શમાવે સ્નેહના શોકો;
 પડાવી દુષ્ટને પોકો ! ગયા તે તો સદા માટે.
 ખુશીથી ઝેરને ફાફી, ન રાખ્યું કંઈ હવે બાકી;
 બન્યા પૂરા બળદ બાખી ! ગયા તે તો સદા માટે.
 હોડાવો બાકના ગોળા, જમાવો સંતનાં ટોળાં;
 રઝળતાં રંક થઈ રોળાં, ગયા તે તો સદા માટે.
 ગયા તે શું નહિ આવે ? ફરી નિજ દર્પ બતલાવે ?
 જલાવે શું જીવર હાવે ? ગયા તે તો સદા માટે !

વસંત.

લેશ ના પરવા.

ગઝલ.

કરે નિંદા અમારી કે,
વખાણો વહાલથી પ્યારા;
વદો ભુંડા અગર સારા,
અમારે લેશ ના પરવા.
મળો લક્ષ્મી અખૂટ યા તો,
ગરીબી હાલ આવોતે;
ભલે ખેહાલ થાઓતે
અમારે લેશ ના પરવા.
મરણ હમણાં ભલે થાતું,
યુગો પર્યાન્ત લંબાતું;
વિધિનું ધાર્યું છો થાતું,
અમારે લેશ ના પરવા.
ધરી સમશેર રણુમાહી,
હિલા શત્રુ તણી વચ્ચે;
ભલે ગરદન કપાયે કે,
રહે તેની નહિ પરવા.
વગાડી શૌર્યનાં વાળાં,
જગાડ્યા દેશના વીરા;
ફૂટે કે એ રહે સાળાં,
અમારે લેશ ના પરવા.

નાનાલાલ દલપતરામ પટેલ.

ધન્ય ભૂમિ.

લાવણી.

ધન્ય ભૂમિ ગુજરાત માત તુજ ભાગ્ય લેખ કંઈ ભગ્ય દિસે,
સહુ સાધુનો સાચો સાધુ સાબ્રમતી જલતીર વસે.

ધન્ય ભૂમિ.

રસકસ તારો ફરી ખતાવા દેવલોક અહિં આગ્યો છે,
ધર્મ કર્મને સતેજ કરવા ભારત દેશ જગાવ્યો છે.

ધન્ય ભૂમિ.

દિવ્ય તેજ એ દિવ્ય ફકીરી દેશ પ્રેમ પ્રગટાવે છે,
પયગમ્બરી એ પ્રભા અનેરી દિલ દિલ જ્યોત જગાવે છે.

ધન્ય ભૂમિ.

ધન્ય ભાગ્ય એ કુંજ ગુર્જરી ધન્ય ભાગ્ય એ નંદનવન,
ધન્ય ભાગ્ય સૌરાષ્ટ્ર સુજનતા જ્યાં પ્રકટે પ્રભુતાનાં જન.

ધન્ય ભૂમિ.

મોહન ત્હારું નામ મીઠું રગરગ ચેતન લાવે છે,
સેવાના હો! સન્ત ગાંધીજી દર્શનથી મન લાવે છે.

ધન્ય ભૂમિ.

કાશી કે મથુરાથી આજે રાજનગર કંઈ ઓર દિસે,
સાબ્રમતી જલ લોટી લોટી ગંગા યમુનાં આવી વસે.

ધન્ય ભૂમિ.

અભિનંદન એ રાજનગરને અભિનંદન એ સરિતા તીર,
પ્રજનવર્ણને છે અભિનંદન જ્યાં રમતા પયગમ્બર વીર.

ધન્ય ભૂમિ.

ઝાકુળદાસ દ્વારકાદાસ રાયચુરા.

અમારી ફર્જને માટે.

જવાબી.

ડરીશું નહિં અમે કોથી, અમારી ફર્જને માટે;
ઝૂઝીશું જસ અમે સૌએ, અમારી ફર્જને માટે.
નથી જીવન તણી આશા, નથી મરવા થકી ડરતા;
અડમ અવ હામ ભીડી છે, અમારી ફર્જને માટે.
નથી ધન માલની વાંચી, નથી દરકાર દુનિઆની;
સગાંના રનેહને ભૂલ્યું, અમારી ફર્જને માટે.
અમારાં જ્ઞાન છે શુચિ, અમારાં કર્મ શુદ્ધ છે;
ઉરે પણ ધ્યાન ન્યાઈ છે, અમારી ફર્જને માટે.
ભલે દુનિઆ હસે અમને, નથી પરવા અમોને તે;
નથી જૈશ્વર્યની ઇચ્છા, અમારી ફર્જને માટે.
સહીશું ટાઢ ને તડકા, સહીશું સુખને દુઃખો;
જતાં એ જપ તો જપશું, અમારી ફર્જને માટે.
ફરીશું જંગલે જંગલ, રખડશું રાત વેરાને;
પરંતુ ધ્યાન નહિં છોડે, અમારી ફર્જને માટે.
નિઝનંદે સદા ફરીશું, નિઝનંદે સદા ડરીશું;
જતાં નીત્યે ખડા રહીશું, અમારા કર્મને માટે.

સીતારામ શર્મા.

ઓ ભારત જન જગોરે.

ભૈરવી.

ભારતભૂમિ જય રસાતળ ઓ ભારત જન જગોરે,
આર્ય તનુજ તેજસ્વી યજ્ઞીઆ લાંબા યજ્ઞ શું સૂતારે;
જગો કુળ જાતિપર પ્યારા હાય પડે છે જૂતારે-ભારત.
જે દેશમાં પરદેશી લોકો રાતા યજ્ઞ શું ફરતારે;
તે દેશના આલુડા તમને આવના પશુ સ્ત્રાંસારે-ભારત.
લાખો જન રોજાઈ જાએ નિજ દેશને માટેરે;
“મારું હિંદ કહે નહિ” કેા જન તે દેખી ઉર ફાટેરે-ભારત.
ઉજવળ કાર્તિ આર્ય જનોની જાહેર જગમાં જુનીરે;
આપ છતાં ભૂંસાઈ જાએ વાત ન નાની સૂનીરે-ભારત.
દેશો માત્ર નજરે નહિ આવે વિદેશે મન મોહુંરે;
ફેશન ફાંસો ધાત્રી પ્રીતે જીવન સાધન ખોયુંરે-ભારત.
બ્રાત્ર ભાવ ગયો ભૂંસાઈ કલેશ ઉછેર્યો ભાવેરે;
હું ઉંચો તું નીચો હા શિવ । કેમ અંધમતા ના આવેરે-ભારત.

ગાંધીનું ગુજરાત.

ગાંધીનું ગુજરાત

ગણાયે,

ગાંધીનું ગુજરાત !

ગુજ્જર દેશે વિરલ મૂર્તિ એ વિમલ સરલ સાક્ષાત,
દર્શનથી કંઈ એતન પ્રકટે, જોતાં એની જમાત;

જેમાં સાચા સાધુઓ બ્રાત-

ગાંધીનું ગુજરાત !

સાખરમતીના સુન્દર તટપર પ્રગટ્યું નૂતન પ્રભાત,
મોહન તુજ સત્યાગ્રહ ખંસી, સૂર સુણી સહુ જાત;

કરે મીઠી ઐક્યની વાત-

ગાંધીનું ગુજરાત !

દેશભક્તિ ને રાજભક્તિની સાથે સાચી વાત;
નિર્ભયતા ને સત્ય વચનની, દિક્ષા દઈ તહેં તાત !

ખનાવ્યું નવું ગુજરાત-

ગાંધીનું ગુજરાત !

ગોકુળદાસ દ્વારકાદાસ રાયચુરા.

ગાંધીજીને અરણે.

[સુરતાની વાડીના મીઠા મોરલા...એ રાગ]

(૧)

ધન્ય ગાંધીજી ગુર્જર કેરા બાલુડા,
ધન્ય દીપાવી ગુણીયત્ર ગુર્જર માત જો !
સ્વતંત્રતાનો અરણોદય આજે થયો,
પારતંત્ર્યની ઘટવા માંડી રાત જો !
ધન્ય ગાંધીજી ગુર્જર કેરા બાલુડા.

(૨)

સજેકડા શા ગુર્જર શિશુએ સ્નેહથી,
શિખવ્યો શાન્તિ કેરો મોંઘો મંત્ર જો !
સત્યાગ્રહીએ શુદ્ધ ચિત્તથી સર્વને,
દર્શાવ્યો નિજ દેશ ઉત્તતિ પંથ જો !
ધન્ય ગાંધીજી ગુર્જર કેરા બાલુડા.

(૩)

સાળર તટ પર ઉભો રહીને એકલો,
મોહન મીઠી મોરલીઓ નિજ વાય જો !
દિવ્ય સૂરીલા નાદ થકી એ બંસીના,
સૂતા ભારત બાજો બેઠાં થાય જો !
ધન્ય ગાંધીજી ગુર્જર કેરા બાલુડા.

(૪)

અદ્ભુત આકર્ષણથી ખંસી નાદના,
ભારત દિલડાં તુજ પ્રતિ ખેંચાય જો !
આહુતિ દેવાને ભારત યજ્ઞમાં,
ખાલ, વૃદ્ધ, ને સ્ત્રી રત્નો ચિત્ત ચાલ જો !
ધન્ય ગાંધીજી ગુર્જર કેરા ખાલુડા.

(૫)

પાઠ પઢાવે સત્ય અને નીતિ તણા,
અનુભવવાને આત્મા ખળ આલ્લાહ જો !
અચેત જીવનમાં નવ ચેતન રેડતો,
અપૂર્વ રસ-નિજ દેશ સેવ-છલકાય જો !
ધન્ય ગાંધીજી ગુર્જર કેરા ખાલુડા.

(૬)

શઠં પ્રતિ સત્યમ્ નાં સૂત્રો બોધતો,
અડગ ટંકીલો સ્વરાજવાદી વીર જો !
કર્મવીર લાડીલા ભારત માતના,
અનુપમ ચરણે નમતું આજે શિર જો !
ધન્ય ગાંધીજી ગુર્જર કેરા ખાલુડા.

નાનાલાલ દલપતરામ પટેલ.

પ્રિયતમને પ્રશ્ન.

ગઝલ.

પ્રિયતમ પ્રેમી છે પ્રિયના,
જગત પ્રેમી થશે ક્યારે ?
ઉગારો હસ્ત મુજ ગ્રહીને,
જગત ઉદ્ધારશે ક્યારે ?
સ્વામિ મમ સાથી સુખદુઃખના,
જગત સાથી થશે ક્યારે ?
મહેને સન્માર્ગ દોરો છે,
જગતને દોરશે ક્યારે ?
કવિ વક્તા ને સાક્ષર છે,
નિરક્ષર તારશે ક્યારે ?
સદા જ્ઞાની ગણુઓ છે,
સુવિદ્યા આપશે ક્યારે ?
વીરોના શૌર્ય પૂજક છે,
રણગણ શોભશે ક્યારે ?
કીતાબો ખૂબ ખોલી છે,
દુઃખી દિલ વાંચશે ક્યારે ?
ગૃહે ગૃહરાજ્ય ધમ્મો છે,
સ્વરાજે રાચશે ક્યારે ?
પ્રિય મુજ સર્વ આશા છે,
જગત આશા થશે ક્યારે ?

ગોકુળદાસ દ્વારકાદાસ રાયચુરા.

પ્રભો ! જેવું હતું તેવું ફરી ભારત ખનાવી દો !

ગઝલ.

પ્રભો ! જેવું હતું તેવું, ફરી ભારત ખનાવી દો !

જૂનું તો છો રહ્યું જૂનું, નવા જગતે ખતાવી દો !

રજત રત્નો સ્ફટિક કાંચન, ખનિજ ધનના ખસ રક્ષક;

પહાડોના સદા સાવધ, ખડા પહેરા ભરાવી દો !

અહોનિશ અરખલિત વહેતી, સરિત જળથી સ્થળે સ્થળનાં,

કૃષિ ક્ષેત્રો વિવિધ ધાન્યે, ચતુર્દિશથી છવાવી દો !

વનાવધથી ભર્યા ભારે, હરિત ધન વૃક્ષરાજિનાં;

વનો વનરાજ વ્યાધોની, ભીષણ ઘેરે ગમ્મવી દો !

તૃણાગારે જઈ ચરતાં, અહીં તહીં ઘેનુનાં વૃન્દે;

સુરીલી ગોપજનની વાંસળી વહાલી ખમ્મવી દો !

ફૂલી-ફાલી મનોહર ફૂલવાડી વૃક્ષની ડાળે,

કળાધર કોકિલાના મીઠડા ટહુકા સુણાવી દો !

ગિરિ ગવ્હર પતિત પાવન, પ્રદાતા મોક્ષનાં તિર્થો;

તપસ્વી સાધુ સન્તોની, અલખ ધુનથી જગાવી દો !

સત્તાઞ્ચિધથી શિખર સૂનાં, અમર સત્ કીર્તિનાં સ્મારક;
 હતાં તેવાં ગગનભેદી, અડગ ઉંચાં ચણાવી દો !
 પડન પાડન પ્રવૃત્તિની, પ્રકર્ષક પર્ણકુટીઓ;
 ગુરુવર શિષ્ય ગભરુ, બ્રહ્મચારીથી સુહાવી દો !
 સન્મતન ધર્મનો સદ્ગોષ્ઠ, હેતા શાસ્ત્રને જ્ઞાને;
 હૃદય ઉડાણથી અજ્ઞાનની, આન્વી ઉડાવી દો !
 સુભટ નરવીર રણધેલા, ધુરન્ધર રાજનીતિજ્ઞો;
 પ્રતાપી કર્મવીરોથી, વરદ કાર્યો કરાવી દો !
 સુપુત્રોની સુખી જનની, ગૃહિણી ગૃહલક્ષ્મીના;
 પ્રસન્ન વદને ગૃહસ્થોનાં, ગૃહજંગલિયાં દીપાવી દો !
 અતુલ વૈભવ અને વિજ્ઞાનથી ભૂષિત ભારતની;
 તવા જગથી ભલે ભગવન્ ! પછી તુલના કરાવી દો !

પરિભલ.

ઉદ્દબોધન.

પ્રભાત.

સોડય તાણી સુતો વીર શાને રહ્યો ?
ઉઠ ધરી ધીર બળવીર વહેલો;
ડંક બે ગડગડે દેશ ચેતન તણો,
સઘ તૈયાર થઈ વાધ્ય પહેલો.

વિજય ટંકાર હોકાર સાથે કરી,
વીર ! વરી આવ્ય સ્વાતંત્ર્ય દેવી;
દેશને ભીડ પડી કર્મવીરો તણી;
એ સમે શાંતિની વાત કેવી ?

દેશભક્તિ તણા યજ્ઞની વેદીમાં,
સ્વાર્થનો વીર તું હોમ કરજે;
આજના અવસરે માત્ર તું ચિત્તમાં,
દેશના કાર્યનું ધ્યાન ધરજે.

ભૂખથી તરફડે દેશ ભાંડુ ધણા,
 આપણે ચેનથી કેમ જમીએ ?
 ભોગ વિલાસ રુઘળા કરીને પરા,
 કામ જનહિતનાં કાં ન કરીએ ?

વસ્ત્ર વિણ નગ્ન હાલત ધણાં ભોગવે,
 શરમથી આપણાં લાઇ બહેનો;
 દુઃખથી ઔષધિ વિણ લાખો મરે,
 શોધીએ સઘ ઉપાય તેનો.

આપણા કર્મમાં હાય પરભૂમિમાં,
 આળ ફેડું 'કુલિ'નુંજ ચોટયું;
 આળ એ ટાળવા યુગ પક્ષટાવવા,
 આપણા શીરપરે ઋણ મોટું.

સાંભળો, સાંભળો ! નાદ એ શંખનો,
 દેવગણ સાથ મળીને વગાડે;
 હિંદુ, ઇસ્લામી, જરથોસ્તી ને જૈનને,
 ઘોર નિદ્રા મલીથી જગાડે.

સોડ્ય તાણી સુતા વીર શાને રહ્યા ?
 સઘ જંગો ધરી ધીર વહેલા;
 દેવ આહ્વાનને પ્રિયી લઇ પ્રેમથી,
 કર્મક્ષેત્રે ઝડા સૌથી પહેલા.

સીતારામ શર્મા.

અંસરી.

ગઝલ.

ગરવી ગુજરાતની ગીરા,
વધાવો વ્હાલથી વીરા;
દવે તો હીંદના હીરા,
અગ્નવો આલુડા અંસરી !

પુનિત ઓ પૂજ્યની મૂર્તિ,
મધુરી આર્યની કીર્તિ;
ધર્મને રોડની સુરતી,
અગ્નવો આલુડા અંસરી !

ધીરાઓ ધર્મવીર થાગ્ને,
નહિ તો દાનવીર થાગ્ને;
વીરાઓ કર્મવીર થાગ્ને,
અગ્નવો આલુડા અંસરી !

હૃદયમાં ભક્તિને ઝરગ્ને,
મગજમાં નીતિને ધરગ્ને;
અહિંસા મુક્તિથી તરગ્ને,
અગ્નવો આલુડા અંસરી !

કવિ રણછોડલાલ મહાપ્રબરભ.

અમૃતસરને અભિવંદન.

ત્રેયા સાવણી:

અમૃતસર તુજને અભિવન્દનઃ
ગુરુ ગોવિંદની કર્મભૂમિ !
પૂજ્ય પુરી વીર શીખ પ્રજ્ઞતી;
નમીએ તુજને ચરણ ચૂમિ.

સ્વતંત્રતાની વેદી મહીં તેં—
બળા અર્પ્યું નિજ આત્મતાણું;
હિંદ હૃદય હૃદયે ફેરાયું,
નામ જાલીયાબાગ તણું.

અમૃતસર તુજ રગરગ મધ્યે,
ધોધ વહે અમૃત તણા;
તુજ યશ ફેરા સુવાસ વિશ્વે,
ફેરી રહ્યા ઘેરાજ ધણા.

શહીદો* તુજ સ્વર્ગે સિધાવ્યા;
 હિંદ તણી મુક્તિ માટે;
 ચેતનવંતી વીર નગરી તેં,
 સચું કષ્ટ સીરને સાટે.

ભલે દીન વેશે દેખાતી,
 આત્મા તુજ ગૌરવશાળી;
 સ્વતંત્રતાના પ્રાચીન યુધ્ધે,
 છે કીર્તિ ઉજળી તહારી.

ત વા રી ખ માં સુ વર્ણા ક્ષ રે,
 નામ થયું અંકિત તારું;
 રણુજીત ફેરી પાટમૂમિ,
 તુજને અભિવંદન હો મારું.

સીતારામ શર્મા.

* સ્વદેશ અર્થ મૂએલા વીરો.

આદર્શ જીવન.

હરિગીત.

શાન્તિ પથે પળીને સદા ના દિલ કાનું દુભવે,
સરજેલ વિશ્વપતિ તણાં સૌ ભાવ એ દિવમાં વસે;
ચાહે સહુને સ્નેહથી સમભાવના હરમાં ધરે,
જન્મી જગતમાં સંત વીરલા જીંદગી સાર્થક કરે.

ધારી નીતિનાં સૂત્રને ચૂકે નહિ નિજ ધર્મથી,
ગ્નએ ભણે જીવન છતાં ડગતાં નહિ સત્કર્મથી;
નિજ દેશની સેવા મહીં પ્રત્યેક શક્તિ વાપરે,
જન્મી જગતમાં સંત વીરલા જીંદગી સાર્થક કરે.

હરનિશ હિત ધર્યછે હૃદયમાં દ્વેષ ના કોથી કરે,
ત્યાગી હમેશાં સ્વાર્થને પરમાર્થને આગળ ધરે;
માનુષ્યમિ ઋણુ વાળવાને પ્રાણુ પણ જે પાથરે,
જન્મી જગતમાં સંત વિરલા જીંદગી સાર્થક કરે.

ગાળે જીવન સાધુ સમું સાદું અને નિષ્કામ જે,
કિંચ ભાવના ભક્તિ ભર્યું આદર્શ જીવન ધન્ય એ !
ડરતા રહીને આત્મનાદે પાપ ના કે આચરે,
જન્મી જગતમાં સંત વીરલા જીંદગી સાર્થક કરે.

નાનાલાલ દલપતરામ પટેલ.

દેખાડશો ક્યારે ?

ગઝલ-કંવાલી.

અમૂલા ધર્મ પૂર્વજના, ધરી દેખાડશો ક્યારે ?

પરાક્રમ વીર તનુજેના, કરી દેખાડશો ક્યારે ?

હતા પૂર્વે બહુ મોટા, થયા શાથી હવે છોટા ?

પડ્યા જે વીર્યના તોટા, ભરી દેખાડશો ક્યારે ?

કહોછો વીરપુત્રો છો, કહો છો ‘સૌ સુપુત્રો છે;’

અતાવી પાત્રતા પહેલી, તરી દેખાડશો ક્યારે ?

વડીલો યજ્ઞવેદીમાં, ધુનીને ધમધમાવીને;

જગત્ પાવન કરી દેતા, ફરી દેખાડશો ક્યારે ?

હતા દાનેશ્વરી પૂરા, કરજી ને પાર્થ સમ શૂરા;

ચળકતા હિંદના હીરા, ફરી દેખાડશો ક્યારે ?

હમેશાં દેશહિત ઝહાતા, હૃદયના નીરમાં ઝહાતા;

મહા બળવાન ગુણગાતા, ફરી દેખાડશો ક્યારે ?

સમરમાં કીર્તિ વરનારા, અમર નિજ નામ કરનારા;
અચળ ઉત્સાહ ધરનારા, ફરી દેખાડશો ક્યારે ?

ધીરજ ને ધામ ધરનારા, વિજયની માળ વરનારા;
અરિનું હીર હરનારા, ફરી દેખાડશો ક્યારે ?

પ્રતાપી રામ રણુધીરા, ભરત જેવા અચળ વીરા;
ભક્ત હનુમંત સમ હીરા, ફરી દેખાડશો ક્યારે ?

પ્રતાપી પાંડવો પ્રેમી, કુશળ શ્રીકૃષ્ણજી સ્વામી;
વિદુર-ઉદ્ધવ સમા નેમી, ફરી દેખાડશો ક્યારે ?

પ્રતાપી પ્રાણુ દેનારા, પ્રજનાં કષ્ટ હરનારા;
કસોટી તીવ્ર સહેનારા, ફરી દેખાડશો ક્યારે ?

કર્મો જે તેમણે કામો, ઉઘાડ્યાં સ્વર્ગનાં ધામો;
તમે પણ એ સમાં નામો, ફરી દેખાડશો ક્યારે ?

સ્વીકારી શુદ્ધ આ સેવા, પ્રભુ દઇ મોક્ષના મેવા-
દિવસ અતિ ઉજળા એવા, હરિ ! દેખાડશો ક્યારે ?

વસંત.

જીવન ચેતન ભર્યાં.

જીવન ચેતન ભર્યાં ચેતન ભર્યાં,
જાગ્યો જાગ્યો છે હિંદી સમાજ હો !

જીવન ચેતન ભર્યાં ચેતન ભર્યાં.

તિમિર નાશ્યું તેજ પ્રકાશ્યું,

નૂતન ભાવનાના ઉગ્યા રવિરાજ હો !

જીવન ચેતન ભર્યાં ચેતન ભર્યાં.

પંખી બોલે દિલ્લડાં ડોલે,

રાષ્ટ્ર ગીતોના ઐક્યને અવાજ હો !

જીવન ચેતન ભર્યાં ચેતન ભર્યાં.

વાયુ વાગે સંદેશ લાવે,

હિંદ આવે વસન્ત રતુરાજ હો !

જીવન ચેતન ભર્યાં ચેતન ભર્યાં.

વેણું વાગે દિલ્લ દિલ્લ જાગે,

લાવે લાવે કનૈયેઃ સ્વરાજ હો !

જીવન ચેતન ભર્યાં ચેતન ભર્યાં.

શુદ્ધ સરલતા વળી વિમલતા,

આજે શામે છે ખાદીનાં તાજ હો !

જીવન ચેતન ભર્યાં ચેતન ભર્યાં.

બંગાલ પંજાબ મદ્રાસ મહારાષ્ટ્ર,
એની રાખી ગુજરાતે આજ લાજ હો !

જીવન ચેતન ભર્યાં ચેતન ભર્યાં.

મગો બાંધવ મગો બહેનાં,
આજ મગ્યો છે સારો સમાજ હો !

જીવન ચેતન ભર્યાં ચેતન ભર્યાં.

મગ્યો મગ્યો છે હિંદી સમાજ હો !

જીવન ચેતન ભર્યાં ચેતન ભર્યાં.

ગોકુળદાસ દ્વારકાદાસ રાયચુરા.

સમર્પણ.

હરિગીત.

ભારતભૂમિ તુજ ચર્ણુમાં મેં આજથી મસ્તક ધર્યું,
તન મન અને ધન સર્વ મેં તુજ સેવમાં અર્પણ કર્યું;
કંઈની ધરી અંગે હવે યોગી બન્યો છું આજથી,
હિત તાહરું કરતાં હમેશાં નહિ ડરું હું તાજથી.

દેશે વિદેશે રટણ કરીને દુઃખ જણવું તાહરાં,
તત્પર રહેતાં સેવનામાં છો તૂટે દુઃખ વાદળાં;
રૂઠે ભલે ગ્રહ સામટા મૂકે મહાસાગર મહીં,
બાળે ભલે અગ્નિ વિષે પણ ટેક મમ તૂટે નહિ.

જુંડે ગ્રહી તુજ નામનો ગરજવીને ગીરિ ગવહરે,
સૂતાં જગાડું બાળ તહારાં ઘોર નિદ્રાથી ખરે;
સંદેશ તારા કંઈનો જમ તેમને હું સૂચવું,
તુજ સેવનાર્થે પ્રાણ દેતાં મોહ મિથ્યા કાં કરું ?

ચૂક્યું નહિ કદી ધર્મ નીતિ પ્રાણની પરવા નથી,
ડગ્યું નહિ નિજ ટેકથી ઇંદ્રાદિ આવે ઉતરી;
જનની હવે તુજ દુઃખ દળવા ઇશ શક્તિ આપજો,
ભારત તણા સંતાનમાં સમભાવનાને સ્થાપજો.

નાનાલાલ દલપતરામ પટેલ.

વીરા ભલે આવ્યો રે !

[વહાલા વેગે આવોરે...એ લય.]

વીરા ભલે આવ્યો રે,
સન્દેશો શુભ લાવ્યો રે—
સ્વતંત્રતાનો સોહેલો હો જી.

એ સન્દેશે જાગ્યાં સહુ બાંધવ ને બહેન (ર)
વીરા ભલે આવ્યો રે,
સન્દેશો શુભ લાવ્યો રે,
સ્વતંત્રતાનો સોહેલો હો જી.

સોનાને પિંજર જેવાં પંખી પુરાયાં,
મીઠડા મેવાને લોભે અમ્હેં રે લોભાયાં,
લોભે લોભે ખોયાં લક્ષણ ખોયું ક્ષેમ-વીરા.

સુન્દરી રમાડે અમને હસતી નચાવે અમને,
મૃદુ મૃદુ હાથે મીઠી . મીઠી પંપાળે અમને,
હાથે હાથે અટક્યાં અમ જીવનનાં વહેણ-વીરા.

સોનાનાં હોયે તોયે પિંજર તે પિંજર,
કુદરતની લિઝૂત હોયે કુદરતની ભિતર,
રક્તમગ્નવી તહે ભિતરના બેદુની નેમ-વીરા.

ગોકુળદાસ દ્વારકાદાસ રાયચુરા.

૧૯૧૯ નું પંજાબ.

સોરઠા.

ભૂલાય શે પંજાબ !

તૂટી પડીયું આલ,

ખિસ્ત પ્રજા જે વાર,

કરી ખિટનની વાર,

યુદ્ધ તણો આદેશ,

“બચાવવા છે દેશ,

“સ્વતંત્રતા ઝૂંટાય,

“એ તે કેમ ખમાય,

“સત્ય, દયા ને ન્યાય,

“કદી લેશ અન્યાય,

તન, મન, ધન ને ધામ,

ઝડવા ગોગ્ય તમામ,

પશુખળનું અભિમાન,

ઉતર્યા નર, મદ, માન,

થઈ ઘોષણા લાય,

અખિલ વિશ્વની માંહ,

ઉમદા સૂત્રો ચાદ,

અટક્યું એથી યુદ્ધ,

દાવાનળ તુજ દુઃખડાં;

સંકટનું તારે શિરે.

યુદ્ધભૂમિમાં ઉતરી;

હિંદે તો બહુ શક્તિથી.

ઝહેર જગમાંહિ થયો;

નાના સહુ મોટા થકી.

નાનાં નાનાં રાજ્યની;

ખિટન સમ બળવાનથી.

એ છે મંત્રો યુદ્ધના;

કો, કોને કરશે નહિં.”

ધરા સુપત્ની ત્યાગીને;

હિંદીઓ યુદ્ધે ચડ્યા.

જર્મન લોકો રાખતા;

ફાંકો, સહુ મિથ્યા થયો.

પ્રમુખ વિલ્સન રાજની;

આત્મ તણા નિશ્ચયતણી.

મૂક્યા જગની આગળે;

શાન્તિની આશા મળી.

એ સૂત્રો પર આશ,
 ભારતવર્ષે ખાસ,
 થયો કુઠારાધાન,
 સ્વતંત્રતા પર ત્રાપ,
 યુદ્ધ તણો આદેશ,
 તિરસ્કારીને દેશ,
 યુદ્ધનું આ ઇનામ,
 ચમક્યું હિંદ તમામ,
 રાજ્યપ્રોહની છાપ,
 તો તો મોટું પાપ,
 આખો ઝાઝો બોધ,
 કર્યો ઉલટો ક્રોધ,
 થઈ ગાંધીની ત્યાંય,
 મક્કળ હિંદની માંચ,
 અમલદારીનું રક્ત,
 કાઢ્યાં સંઘર્ષો શસ્ત્ર,
 વર્તાવી દે આણુ,
 હર્ષા અમૂલ્યા પ્રાણુ,
 વર્ત્યો હાહાકાર !
 ફૂલસમ કુમળા બાળ,

જગની અવલંબી રહી;
 ધરી આશ ખિંટન પરે.
 એ આશાના મૂળમાં;
 મૂકી હિંદી ઉપરે.
 વિસરાઈ સંઘર્ષો ગયો;
 ચોળ્યો 'કાળો' કાયદો.
 અમલદારોએ આપીયું;
 ઉલટા પાસા બેધને.
 ખોટી રીતે બે રહે;
 હિંદીઓના ભાગ્યમાં,
 ખિટિશ સુખાને છતાં;
 અપમાન્યા હિંદી વીરો.
 સત્યાગ્રહની ઘોષણા;
 શોકે હડતાળો પડી.
 ઉઠ્યા આવ્યું એ થકી;
 પ્રજા વર્ગને પીડવા.
 આરંભ્યું અંધેરને;
 પંજાબી વીરો તણા.
 ગોળાથી માર્યાં જતાં;
 યુવાન, વૃદ્ધા નારીઓ.

નગન કરી ॥ બેહાલ,
ચલવ્યા પેટે ચાલ,

વિમાનમાંથી બંબ,
લીધા ભારે દંડ,

સ્ત્રીઓ કેરી લાજ*
જર્મન જેવાં કાજ,

મોટા મોટા લોક,
પકડી થોડે થોક,

સમાજમાં સન્માન,
કુર્ચાં ઘણાં અપમાન,

ફાંસી, દેશનિકાલ,
જૂદમ અતિ વિકરાળ,

રે'સી નાખ્યા લોક,
રડે મૂકીને પોક,

ભૂલાય શે પંજાય !
તૂટી પડયું છે આલ,

માર્ચા ફટકા નેરથી;
નચવ્યા ખુલા ચોકમાં.

ફેંક્યા નિર્દોષો પરે;
લૂંટ ચલાવી કારમી.

નેર જૂદમથી છોડવી;
કીધાં મદના તોરમાં.

સજ્જન ને નિર્દોષને;
નાખ્યા કારાગ્રહ વિષે.

થાએ જેઓનાં ઘણાં;
ન્યાય ત્યજી દઇ વેગળો.

શિક્ષા આંખમિચી કરી;
કુર્ચો દેશ પંજાયમાં.

બાગ જલિયાંને વિષે;
આત્મા હિંદ ભૂમિ તણો.

એ દાવાનળ દુઃખડાં;
સંકટનું તારે શિરે.

* મુખ ઉપરનો પડદો, ધુંધટ.

સીતારામ શર્મા.

હવે તો આંખ ઉઘાડો.

ગઝલ-કવ્વાલી.

ખતા બહુ ખૈફના ખાધા ! હવે તો આંખ ઉઘાડો !
સડો શું ઉંધર્મા અંધા ? હવે તો આંખ ઉઘાડો !
ગુમાવી જીંદગાનીને, ખપાવી સિદ્ધિયો સધળી !
લજાવી કૃષ્ણ માતાની, હવે તો આંખ ઉઘાડો !
ભરી છે વાસના ખોટી, કમાણી શી કરી મ્હોટી !
રહી નહીં અંગ લંગોટી, હવે તો આંખ ઉઘાડો !
રહી છે બીખની ઝોળી, સજગતી અંતરે હોળી !
હસો શું આખને ચોળી ? હવે તો આંખ ઉઘાડો !
કીર્તિને પાણીમાં ખોળી, ભરી પાખંડની ટોળી;
ધૂમે છે નાશની ગોળી ! હવે તો આંખ ઉઘાડો !
વઢો શું ભાઈ ભાઈથી ? બની ખૂરા કસાઈથી !
ભર્યા પૂરા ખૂરાઈથી, હવે તો આંખ ઉઘાડો !
પડ્યાં છે ધર્મમાં કાણ્યા, ગયાં છે નામને નાણ્યા;
ન જન્મ્યા હાય ! શું પ્હાણ્યા ? હવે તો આંખ ઉઘાડો !
ગુમાવ્યું નામ પૂર્વજનું, ન ધાર્યું પ્યાન કારજનું;
વગોણું વેઠતાં જગનું, હવે તો આંખ ઉઘાડો !
અરે ઓ ! ધર્મના ઢોંગી ! અરે ! ઓ ભોગના રોગી !
અરે દુર્ભાગ્યના ભોગી, હવે તો આંખ ઉઘાડો !
બનો શું દંભના ભોગી ? બનો શું જૂઠના ભોગી !
બનીને કર્મના ચોગી, હવે તો આંખ ઉઘાડો !
વિષયની વાસના લાગી, વચનની ચેતના ત્યાગી;

હૃદયની ભાવના ભાગી, હવે તો આંખ ઉઘાડો !
 અમીનાં નીર કંઈ સીંચો, હૃદયના હીરમાં હીંચો :
 મમતના મોહને મીંચો, હવે તો આંખ ઉઘાડો !
 બહુએ પાપવૃત્તિમાં, વણાયા દુષ્પ્રવૃત્તિમાં ;
 કદી દીઠા નહિ કૃતિમાં ! હવે તો આંખ ઉઘાડો !
 કુટિલ આ પેટને માટે, ચ્હડ્યા શું કષ્ટને કાંટે ?
 કદી નહિ કુરતા ખાટે ! હવે તો આંખ ઉઘાડો !
 વિપયના નીચ સેતાનો, જીવે છે અંતરે તાનો !
 જૂઓ જગો જરા માનો, હવે તો આંખ ઉઘાડો !
 ચ્હડો કર્તવ્યમેદાને, ધૂમીને ધર્મના તાને :
 રમો કંઈ મોક્ષના જ્ઞાને ! હવે તો આંખ ઉઘાડો !
 તરીને તારજો જગને, ભરી નવરક્તથી રગને ;
 ટકાવી પુણ્યના પગને, હવે તો આંખ ઉઘાડો !
 નયનનાં નીર હહોવાને, કર્યા દુષ્કર્મ ધોવાને :
 પ્રભુની જ્યોતિ જોવાને, હવે તો આંખ ઉઘાડો !

વસંત.

સ્વરાજ્યની ચાવી.

ગઝલ.

ધરોધર રેંટીઆ રાખો, કહે છે મહાત્મા ગાંધી;
 સુતરને તાંતણે લપથું, વીરા સ્વરાજની સિદ્ધિ.
 નથી લડવું નથી મરવું, નથી કાંઈ મારવા જીવું;
 ભુષણ એ ખાદી પહેરીને, અસહકારી હવે બનવું.
 ગુમાઆ રેંટીઆ લાઇઓ, જામ્યો ધ્રિટનનો પાયો;
 ગુલામી દુર કરવાને, પુનઃ એ રેંટીઓ આબો.
 સુદર્શન ચક્રના જેવો, વિજયના નાદ કરનારો;
 મક્કળ સિદ્ધિ એ દેનારો, રૂપાળો રેંટીઓ મ્હારો.
 શું એનો સ્વર છે મીઠો, રૂંડું સંગીત ગાનારો;
 મહાત્માને ઘણો વહાલો, મુખી સ્વદેશ કરનારો.
 કરો સહુ પાઠને પૂજા, અમારો રેંટીઓ રાજા;
 સજીવન રેંટીઓ કરતાં, વાગ્યાં સ્વરાજનાં વાજા.
 દયાળુ રેંટીઓ મ્હારો, ઘણાનાં પેટ ભરનારો;
 જગતમાં છે નહિ આવો, અમુલાં દાન દેનારો.
 અમારા દેશનું ગૌરવ, સદા છે રેંટીઆ માંહી;
 વિસાર્યા રેંટીઆ જ્યારે, ભરાણી દેશનો ભાઈ!
 ડરાવે દેવને દાનવ, એવો છે રેંટીઓ શૂરો;
 વધારે દેશનું ગૌરવ, સગુણી રેંટીઓ રૂંડો.
 હીરો કહે હાથ જોડીને, પધારો ચેંટીઆ બાપુ;
 તમારી સેવને ખાતર, કહો તો પ્રાણને આપું.

હીરાલાલ.

ભારતનો જયકાર.

(ધન્ય હો ધન્યજ પુણ્ય પ્રદેશ...એ હાળ.)

હવે સહુ હિન્દો વીર એક વાર,
ગજવો ભારતનો જયકાર.
આર્યતનુને ! ભારત માતની,
દોષાવળે હો ! દૂષ:
ઝૂકાવળે વાહોમ કરીને,
ઉજવળ કરળે મુખ:—હવે સહુ.
કર્મવીર ! કામે લાગો,
ઝળકાવો આર્યનું ગર:
અંસી બજવતા સ્વતન્ત્રતાની,
સુષ્ટાવળે એ સૂર:—હવે સહુ.
શાન્તિ તણો મહામન્ત્ર શીખળે,
સ્વરાજ્યને લેનાર !
અહિંસાભર્યા અ સ હ કાર થી,
ભારત છે તરનાર:—હવે સહુ.
મેદભાવ સહુ દૂર કરીને,
સર્વ મળા સંગાય;
હિન્દ્યાલુડાં ! ગગન મેદીને,
જગવો જગનો નાથ:—હવે સહુ.

નાનાલાલ દલપતરામ પટેલ.

એ કોણ ?

એ કોણ છે જે જાગ્યો ?

જહેણે સહુને જગાડ્યાં ?

એ કોણ છે જે દૂટો ?

જહેણે સહુને છોડાડ્યાં ?

જે તરી શકે તે તરાવે,

જે જીવી શકે તે જીવાડે ?

એ કોણ છે જે એવો ?

જહેણે સહુને જીવાડ્યાં ?

જે હસી શકે તે હસાવે,

જે નમી શકે તે નમાવે;

એ કોણ છે જે એવો ?

જહેણે સહુને નમાડ્યાં ?

જે સાંધી શકે તે સધાવે,

જે જીતી શકે તે જીતાડે:

એ કોણ છે જે એવો ?

જહેણે સહુને જીતાડ્યાં ?

એ કોણ છે જે એવો ?

જહેણે સહુને જગાડ્યાં ?

ગોકુળદાસ દ્વારકાદાસ રાયચુરા.

ઐ અવતારી !

ઐ અવતારી ગાંધીજી !

સાચે સહુને જગાડે.

ઐ નિર્ભય મૂર્તિ ગાંધી,

સાચે સહુને છોડાવે.

ઐ તરી શકે ભવસાગર,

ઐ જીવી શોભાવે જીવતર,

ઐ સાધુ જીવન ગાંધી,

સાચે સહુને જીવાડે.

ઐ હસે પ્રભુતા પૂરે,

ઐ નમે નમનતાઈ નરે,

ઐ ધર્મ ધુરંધર ગાંધી,

સાચે સહુને નચાવે.

ઐ સાધે સાચા સાધનને,

ઐ જીતે છે તન મન ધનને,

ઐ શિક્ષવન્તા શ્રી ગાંધી,

સાચે સહુને જીતાડે.

ઐ અવતારી ગાંધીજી !

સાચે સહુને જગાડે.

મોકુળદાસ દ્વારકાદાસ રાયચુરા.

એક દેશભક્તના ઉદ્દગારો.

ગઝલ-સદા સંસારમાં-એ રાગ.

હમારા દેશને માટે ધરી છે દેહ અમે;

ગમે તો સાલ્ય થાઓ કે કદી ન થાઓ તમે:-હમારા.

સાખી.

સ્વદેશ મહારો ધર્મ છે, સ્વદેશ મહારો પ્રાણ;

સ્વદેશ જીવન કર્મ છે, સ્વદેશ સુખની ખાણ.

અમે નિજ ધર્મના સુખ-દુઃખને સમાન ગણ્યાં;

નથી દરકાર જો એ માર્ગમાં રિપુ લાખ દમે:-હમારા.

સાખી.

સ્વદેશ મહારું સ્વર્ગ છે, દેશ મોક્ષ સાક્ષાત;

સ્વદેશ મમ સર્વસ્વ છે, સ્વદેશ શક્તિ માત.

નથી કંઈ શ્રેષ્ઠ ખીજું, વિશ્વમાં નિજ દેશ થકી;

મરું પણ વિસરું નહિ, માતને હું કાઈ સમે:-હમારા.

સાખી.

જો સેવા નિજ દેશની, જરા બળવી શકાય;

સંકટ અતિ શોષું બલે, કારાગૃહની માંલ.

જશે આ દેહ તોય, ખાખ તાણું રૂપ ધરી;

હમારા તત્ત્વ બધાં, માતને ખોળેજ રમે:-હમારા.

સાખી.

નિર્ધનતા કે દીનતા, વેડી બધું શકાય;

સ્વદેશની સેવા કદી, ઉરથી ના વિસરાય.

હરિહર આપો જન્મ-જન્મ માતૃભક્તિ મને;

ત્રિવિધ તાપ મહારા, માતને ચરણેજ સમે:-હમારા.

વસંત.

ગળવો દેશ હિંદુસ્તાન.

ગઝલ.

ખુદાના નેક ખુદ સંતાન
મળીને હિંદુ મુસલમાન
જપીને રામ ને રહેમાન
ગળવો દેશ હિંદુસ્તાન.

પ્રજાની જંપ સંપ પાંખો,
દયા પ્રીતી સદા દાખો;
ખુદાની છો ઉભય આંખો,
ગળવો દેશ હિંદુસ્તાન.

અહિંસા ધર્મને માગો,
પુરાતન ઝેર સૌ ત્યાગો:
જગત કલ્યાણમાં લાગો,
ગળવો દેશ હિંદુસ્તાન.

ધરોધર રાખી લ્યો ચરખા,
બધા છે લાઇ તો સરખા:
હવે બસ હિંદ તું હરખા,
ગળવો દેશ હિંદુસ્તાન.

કવિ રણછોડલાલ મહાસુખરામ.

વીર પૂજા.

સોહિણી ગઝલ.

આજે પૂજન ગાંધી તણા, અમ દેશમાંહિ આદર્યાં;
સેવા અને સામગ્રીમાં, અમ હેત હૈયાં પાથર્યાં.
સાધન અધૂરાં છે છતાં, પૂજન અમે તો આદર્યાં;
સાધન અધૂરાં છો રહ્યાં, હૈયાં પૂરાં પ્રેમે ભર્યાં.
સ્વદેશભક્તિ રક્તાથી, જેની રગેરગ છે ભરી;
એ પરમ પૂનિત વીરની, પૂજન અમે છે આદરી.
નિજ દેશ કેરા હિતમાં, નિજ હિતને જેણે ગણ્યું;
એ દિવ્ય ચાર હૃદયને, પ્રેમે અમારે પૂજવું.
ઓ સંત ! રૂપિ ! મહર્ષિઓ ! આવો તમે અમ મંડપે;
દિર્ઘાયુ ભવ આશિષ ઘો, જ્યાં આદર્યું પૂજન અમે.
સતિઓ સહુ ભારત તણી ! રહી સ્વર્ગથી નિહાળજો;
પુણે ભર્યાં શુભ થાળ તમ, ગાંધી પરે વરસાવજો.
ભારત તણા ભાવિક જનો, આવો સહુ સંધે મળી;
નામો સહુ વીર ચર્ણુમાં, નમતાં હૃદય શિર્ષો લળી.
ઝહેનો, દુહિતા, દેવિઓ ! કુમ કુમ ભર્યાં થાળોં ગ્રહી;
કુમ કુમ ઉડાડો મંડપે, જ્યાં આદરી પૂજન વીધિ.

સીતારામ શર્મા.

ભક્તની દૃઢતા.

ગઝલ-કવ્યાલી.

ભલે વળો શિરે તૂટે !
હજરો તીર છો છૂટે !
પ્રબળ પાપાણુમાં કુટે !
છતાં મુજ ટેક નહિ મૂકું.

સળગતી આગમાં બાળો !
ઉછાળો ઝેરમય ઝાળો !
કરી લો કહેર છો કાળો !
છતાં પગ એક નહિ ચૂકું.

ભલે રહેંસો દહો, કાપો,
ચહો તે રીત સંતાપો !
હજરો વેકતાં તાપો,
પ્રતિજ્ઞા પર નહિ ચૂકું.

ઉતારી ચર્મ તન ચીરો !
વહાવો લોહીની નીકા;
હજરો મોત છો વેકું,
અધમ માર્ગે નહિ ચૂકું.

વસંત.

ભારત અમારો દેશ !!!

ગઝલ.

અમે લીધી ફકીરી આ, અમારી જૂમિને કાળે !
જગાવી દંડની ધુણી, અમારા હિંદને કાળે.
ખુતો પૂજા દીધી છોડી, કિતાબો રાખમાં રોળી;
અમે સઉ હિન્દને માટે, લીધી વરવી હવે ઝોળી.
ફિરસ્તા મુશિદોના સહુ, વચનને દૂર તો કીધાં;
અમૃત સમ મુખ ત્યાગીને, કટુ સમ ઝેર ને પીધાં.
કિતાબો વેદ પુરાણો, દીધાં પાણી મહીં સરવા;
મુદાની ન્યાતમાં અમને, અમોને હિન્દની પરવા.
અમોને સૌ નસેનસમાં, ખુરો નિશો બધે વ્યાપ્યો;
તમે તેને દફા કરવા, હકીમો શીદને આવો.
તમોને છં પડી ટેવો, મજેદારી ઉડાવાની;
અમારી એ ખુરી આદત, વફાદારી ઉડાવાની.
અમો મસ્તાનના મસ્તાનની, એ ઓર મસ્તી છે;
અમારી આ અમારા હિંદને, કાળે-જ હસ્તી છે.

બુલબુલ.

માતને વંદન વારંવાર.

[ભેરવીની છાયા.]

માતને વંદન વારંવાર;
તમારી સત્તા અપરંપાર.—માતને.

આર્ય તણે મન્દિર મન્દિર તમ, પ્રતિમા પૂજ્ય પૂજ્ય;
હિન્દીને હૃદયે હૃદયે મા ! શ્રી તત્ સ્મરણુ તમ થાય.
ધ્યાન ધરીને થઇ એકાકાર—માતને.

કનકરેણુથી અધિક પ્રતાપી, પદરજ ચઢાવો શિર;
કૃતાર્થ થઇયે ભક્તિ-તપથી, સુરગંગા ! તમ તીર.
નિરંતર સેવામાં તૈયાર—માતને.

રણશૂરા, વીર સુત તમારા, ખીલવે જે ફળ ફલ;
ધરીયે તે અંતર ઉમળકે દેહ, પ્રાણુ-ધન ફલ.
સમર્પણુ કુટુમ્બ સહ પરિવાર—માતને.

હસ્ત મૂકો શીર, હિન્દી જગાડ્યા, જાગ્રત રહી ચીરકાળ;
સ્વરાજ-કિરિટ પહેરાવી માને તેજ તણે અંબાર.
વિજયનો ગજવીશું ટંકાર—માતને.

કેશવ. હ. શેઠ.

“ મારી ભરતભૂમિ. ”

મારી ભરત ભૂમિ !

રૂપાળી, રઠીયાળી, યશાળી, સુશીલ પુનિત !

તારા ચરણ સુખી,

આતંદે વંદુ જય જય હરદમ નિત્ય !

દુનિયામાં દેશ અનેકજ છે;

સૌ સૌમાં કાંક વિશેષજ છે !—

પણ તુંતો અત્યૌકિક એકજ છે !

મારી ભરત ભૂમિ—

કાણુ આવે હિમાલયની હારે ?

કાહીતુરે અન્ય હીરા હારે;

વણુ શેલડી સરસ સાકર ક્યાં રે ?

મારી ભરત ભૂમિ—

રથળ રથળ સોહે

નવરંગી રમણી મનડાં મોહે

જાણે વાડી વિશ્વંભરની હોએ—

મારી ભરત ભૂમિ—

સાથે વિશ્વંભરવાની તું ઝાઝી;

સમૃદ્ધિ સ્વાભાવિક બધી સાજી,

તને પ્રભુએ કરી પ્રિય પ્રમુખાજી,—

મારી ભરત ભૂમિ—

ઓઝો પશુ અખળા જે બાકી;
તેણે દેશ ભક્તિ સખળા દાખી;
ધતિહાસજ છે એનો સાખી,—

મારી ભરત ભૂમિ—

તારાં કાર્ય ત્યારે ચવને લાગ્યાં;
મહાશિળ નિર્મળ બુદ્ધિવાળાં,
અહા ! “દેવાં કમાડે પડે ન તાળાં,”

મારી ભરત ભૂમિ—

સેવું નિત્ય પુનિત તવ રજ ચૂમી,
ધન્ય ભાગ્ય નવલનાં તું જન્મભૂમિ
તારી ભક્તિ રગેરગ રહીજ ધુમી,

મારી ભરત ભૂમિ—

૨૫૦ નવલરામ

ભારત સંતાનોનું રણગીત.

અમે તો ભારતનાં સંતાન,
અમારો દેશ અમારો પ્રાણ.
અમે તો ભારતનાં સંતાન.

સ્વતંત્રતા જ્યોતિ પ્રકટાવા,
ભગવો ભેખ ધરીયું;
સ્વાર્થ અને તન મન ધન,
ભોગે સેવા શુભ કરીયું.
ગજવશું હિન્દ તણાં જયગાન—
અમે તો ભારતનાં સંતાન.

ભારતમાં અમ આત્મચરની,
ઝળહળ જ્યોત ઝળકશે;
આખીયે આશ્વમનાં પાપો;
નષ્ટજ થાશે—મળશે.
અમે તો ભારતનાં સંતાન.

ફરકશે હિન્દ તણાં નિશાન—
અમે તો ભારતનાં સંતાન.

અમારો દેશ અમારો પ્રાણ—
અમે તો ભારતનાં સંતાન.

અમારો ધર્મ અમારો પ્રાણ—
અમે તો ભારતનાં સંતાન.

નરવરલાલ વીમાવાળા.

એ દિવ્ય ! અમારો દેશ !

અમે ભરત ભૂમિના પુત્રો !
અમ માત પુરાણ પવિત્ર,
રે જોનાં મુંદર મુત્રો
ઝલકાવે ઉચ્ચ ચરિત્રઃ
અમ અંતરને ઉદ્દેશી
કરશું હોકાર હમેશઃ
અમે દેશી, દેશી, દેશી !
એ દિવ્ય ! અમારો દેશ !
અંધાર વિષે અથડાતાં,
કે કરતાં ભવ્ય પ્રકાશ,
પડતાં રડતાં રગડતાં
કે કરતાં હાસ્ય વિલાસઃ
પળપળ અમ ઉરનિધિ એ શી !
હા ઉછળે ઉર્મિ અશેષ !
અમે દેશી, દેશી, દેશી !
એ દિવ્ય ! અમારો દેશ !
ક્યાં હશે હિમાલય જોવો ?
ક્યાં પુણ્ય પવિત્ર જ ગંગ ?
ક્યાં મળે અલૌકિક એવા
સહુ દેશ તણા બહુ રંગ ?
ક્યાં મુનિ ઇશ્વરજન બેશી
કરતા પ્રભુ પંથ ઉજ્જેશ ?—
અમે દેશી, દેશી, દેશી !
એ દિવ્ય ! અમારો દેશ !

કયાં રામ યુધિષ્ઠિરે ધુમ્બા ?
 કયાં ગન્યા અર્જુન ભીમ ?
 કયાં રણપુત્રવીર ઝઝુમ્બા
 બલ દાખવવા અસીમ !
 રે બૂલીયે તે રીતે શી;
 અમ અંતરથી લવલેશ ?—
 અમે દેશી, દેશી, દેશી !
 એ દિવ્ય ! અમારો દેશ !
 નથી રે જીવવું પર આશી;
 છે પારકી આશ નિરાશ;
 નથી કર ધરવો દો પાસે;
 સ્વાશ્રયનો છે ઉદ્ધાસ;
 કંઈ પુણ્ય પ્રભાજ પ્રવેશી,
 અહીં દે અમને ઉપદેશ :—
 અમે દેશી, દેશી, દેશી !
 એ દિવ્ય ! અમારો દેશ !
 ધમ ધમ ધરણી, ધ્રુજવીયું,
 અમ દેશ તણી કરી ગાન;
 જય જય જય નાદ કરીયું;
 દહશું મોઢા અમ પ્રાણ !—
 એ ભક્તિ વશી ઉર, તે શી !
 દેજો શક્તિ પરમેશ !
 અમે દેશી, દેશી, દેશી !
 એ દિવ્ય ! અમારો દેશ !

ખખરદાન

વન્દુ મા તહને.

વન્દુ મા તહને.

સુજલ, સુફલ, હિમગિરિ પવને !
ધન્ય લીલોતરી સોહિત તહમે !

વન્દુ મા તહને !

ચાંદની ચળકે, જામની પલકે,
કુલડાં ઉઘડતાં દ્રુમદળ લળકે,
વદન હસિત,
વચન લસિત,
સુખદ, વરદ, મા તહને !

વન્દુ મા તહને !

સાતકોટિજન ધનગર્જન ગાળે !
કોણ કહે મા તુજને અપલે ?
બહુ બલ ધરતી, આત્મ ઉદ્ધરતી,
દુશ્મનનાં દળ, માવડી, ફેડતી,

વન્દુ મા તહને !

તુંહિ વિદ્યા, તુંહિ ધર્મ !
તુંહિ હિરદા, તુંહિ મર્મ !

પ્રાણે તુંહિ શરીરે !

જીજ્ઞાસે તહમે મા શક્તિ !
હૃદયે તહમે મા ભક્તિ !
તમારીજ સ્થાપવી મૂર્તિ

હાથે ! મંદિરે ! મંદિરે !
તુંજ દુર્ગા દશ શસ્ત્રોકર ધરતી !
તું કમળા અમ, કમળે ઠરતી !
સરસ્વતી વિદ્યાને દેતી !

નમિયે તુંજને !

નમિયે નમિયે કસલે અમલે !
સુજલે સુફલે અતુલે ! મા તહને !

વન્દુ મા તહને !

જય જય જય શ્યામલ, સરલે !
ધરણી, તરણી, હસિત, ભૂષિતે !

વન્દુ મા તહને !

ન. હ. શ્રુવ.

॥ વન્દેમાતરમ્ ॥

